

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lidská důstojnost
jako esenciální ústavní princip

Vojtěch Teřl

Plzeň 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Lidská důstojnost jako esenciální ústavní princip“ zpracoval samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, z nichž jsem čerpal pro svou práci, byly citovány způsobem ve vědecké práci obvyklým a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů.“

Dne 30.3 2021

Vojtěch Teřl

Poděkování

*Na tomto místě bych rád tímto poděkoval vedoucí mé diplomové práce
doc. JUDr. Monice Forejtové, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a odborné
vedení při zpracování této diplomové práce.*

Obsah

1 ÚVOD	1
2 POJEM LIDSKÁ DŮSTOJNOST	2
2.1 STAROVĚK	3
2.2 STŘEDOVĚK	4
2.3 NOVOVĚK	6
2.3.1 RANÝ NOVOVĚK	6
2.3.2 VRCHOLNÝ NOVOVĚK	8
2.4 SOUČASNOST	10
2.5 SHRNUTÍ	17
3 LIDSKÁ DŮSTOJNOST V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU	19
3.1 DŮSTOJNOST V ÚSTAVNÍ ROVINĚ	20
3.2 DŮSTOJNOST V EVROPSKÝCH DOKUMENTECH	25
3.2.1 EVROPSKÁ ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD..	25
3.2.2 LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE	27
3.3 DŮSTOJNOST V ZÁKONNÉ ROVINĚ	29
4. JUDIKATURA	33
4.1 PŘÍSTUP ÚSTAVNÍHO SOUDU K LISTINĚ ZÁKLADNÍCH PRÁV EU A EVROPSKÉ ÚMLUVĚ O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV	33
4.2 OBJEKTIVNÍ HODNOTA, ČI SUBJEKTIVNÍ PRÁVO?	36
4.3 PŘÍPUSTNOST OMEZENÍ LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI?	39
4.4 PROMÍTÁ SE LIDSKÁ DŮSTOJNOST DO SOCIÁLNÍCH PRÁV?	42
5. KOMPARATIVNÍ EXKURZ	43
5.1 EKVIVALENCE DŮSTOJNOSTI NAPŘÍČ EVROPOU?	43
5.2 NĚMECKO: REFLEXE MINULOSTI	43
5.3 LIBERTÉ, ÉGALITÉ, FRATERNITÉ (ET DIGNITÉ)?	45
5.4 ROZDÍLNÁ OPTIKA IRSKA	46
6. LIDSKÁ DŮSTOJNOST JAKO ESENCE LIDSKÝCH PRÁV	48
6.1 RELATIVNOST JAKO SLABINA DŮSTOJNOSTI?	48
6.2 DŮSTOJNOST JAKO NAHRADITELNÁ ESENCE?	50
6.3 ŠKODLIVOST DŮSTOJNOSTI PRO KONCEPT LIDSKÝCH PRÁV?	50
7. ZÁVĚR	54
7. RESUMÉ	56
8. POUŽITÉ PRAMENY	57

1 ÚVOD

Idea důstojnosti sama o sobě představuje ušlechtilou hodnotu. Avšak co je jejím obsahem a jaké místo by měla zaujímat v právním řádu?

Je zřejmé, že chápání lidské důstojnosti nezůstalo neměnným konceptem v běhu času a její obrysy se značně lišily od podoby, na kterou pohlížíme dnes. Jedním z cílů této práce bude zmapování vývoje pojetí důstojnosti od starověku po současnost a poznání základních kamenů, na nichž byl tento princip na Starém kontinentu vybudován.

Získané poznatky poslouží k popisu zakotvení důstojnosti v našem právním řádu s ohledem na mezinárodní dokumenty, kterými je Česká republika vázána. Tato část práce by mimo jiné měla nabídnout argumentační základ pro judikaturní kapitolu.

Vybraná judikatura bude mířit k zodpovězení otázek formy, omezení a vlivu do sociálních práv. Interpretaci a aplikaci pojetí důstojnosti by měla osvětlit rozhodnutí Ústavního soudu ČR, Soudního dvora Evropské Unie a Evropského soudu pro lidská práva.

Přístupy k lidské důstojnosti se nejeví totožně napříč všemi evropskými státy. Které historicko-kulturní momenty se ukázaly být rozhodujícími důvody k odlišným pojetím důstojnosti? K zodpovězení této otázky bude použita komparativní metoda vybraných států.

Poslední část své práce věnuji obhajobě lidské důstojnosti před kritickými názory na její roli v systému lidských práv. Poznatky získané na základě analýzy, komparativní metody a průběžné a výběrové rešerše využiji k formulaci závěru předkládané práce.

2 POJEM LIDSKÁ DŮSTOJNOST

Pojem lidské důstojnosti představuje obtížně uchopitelnou ideu, které nelze přisoudit jednoznačný výklad. Pro svoji abstraktnost činila a stále činí problém, který byl, je a pravděpodobně bude interpretován různě nejen napříč evropskou kulturou a jejími ústavními soudy, ale v celém globálním světě. To je zapříčiněno vazbou na historické reálie, náboženství a kulturu samotnou, což nedovoluje podat univerzální definici tohoto pojmu, třebaže pokusy o to byly opakovaně činěny a nadále probíhají. Z tohoto důvodu se budu ve své práci snažit vyobrazit alespoň částečnou siluetu právního a filozofického uchopení lidské důstojnosti v evropské kultuře.

„Porozumění pojmu lidské důstojnosti vyžaduje porozumění vývoje její dlouhé historie.“¹ Ke správnému nazírání na tento pojem je tedy podstatné vyobrazit jej nejen na pozadí doby vzniku, ale v celém historickém kontextu. „Pochopení této cesty z minulosti nám pomůže ukázat směr, kterým nás dále povede.“² Jen stěží bych mohl obhajovat své teze a úvahy bez přiblížení okolností, jak a jaké faktory ovlivňovaly vývoj pohledů na důstojnost do podoby v níž ji vnímáme v současné době. Bylo by chybou se domnívat, že na lidskou důstojnost bylo hleděno stejně před 2500 lety jako dnes. Absenci písemných záznamů o lidské důstojnosti z pravěkých dob věrohodně nahrazují jeskynní malby a rituální styl pohřbívání, možná tento respekt a úcta k zemřelým je to, co nás odpradávná spojuje. Tato práce však vychází z období počátků dochovaných písemných pramenů kulturních dějin lidstva, tj. obdobím starověku.

¹ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1. str. 15. [Vlastní překlad: Understanding the concept of human dignity requires an understanding of its long history].

² tamtéž, str. 16 [Vlastní překlad: Knowledge of this concept's origins can assist us in understanding where it is leading us].

2.1 STAROVĚK

Lidská důstojnost tak, jak ji chápeme nyní, je imanentně spojena s rovností, svobodou a nedotknutelností. Toto pojetí lidské důstojnosti bývá označováno jako pojetí inherentní a jeho vývoj a koncepce se staly předmětem pozornosti především po druhé světové válce.

V kontrastu s tím a svým způsobem paradoxně se první ucelené pohledy na lidskou důstojnost objevují v antickém světě s hierarchizovanou otrokářskou společností. Lidská důstojnost zde totiž nebyla apriori spojena s přirozenými právy a samotným lidstvím. Antická doba naopak pojímá lidskou důstojnost jako hodnotu sociální.³ Ta je buď získávána průběžně během života-přistupuje se k ní jako k „odznaku za zásluhy“ či ocenění za osobní kvality, anebo díky privilegovanému postavení v hierarchizované společnosti. Důstojnost zde zaujímá postavení výsady, spíše než univerzálního principu.

Filozofický přerod důstojnosti jako výsady ztvárnil směr stoicismu, který poukázal na rozumové schopnosti člověka a jeho estetické cítění, ale i na okolnost, že člověk nežije pouze přítomností, ale i minulostí a budoucností. Nakonec vytváří morální společenství, do kterého zahrnuje paradoxně i otroky.⁴ Výrazný vliv stoicismu, který se pyšnil svou filozofií o božském řádu a který každého jednotlivce vztahoval navzájem ke kosmické přírodě (resp. Bohu) poté zčásti ovlivnil ideje křesťanských myslitelů. Nicméně stoikové stále vnímali důstojnost jako status, respektive postavení, které vyplývá z úřadu, který člověk vykonává.⁵ Marcus Tullius Cicero (106 př.n.l. – 43 př.n.l.), jenž byl pod silným vlivem filozofického směru stoiků, sdílel myšlenku, že rozumová schopnost je právě tím, co člověka povyšuje. Ve své knize *De Officiis* přisuzuje pojmu *dignitas* ideu universalismu a

³ BAYERTZ, Kurt. Human Dignity: Philosophical Origin and Scientific Erosion of an Idea. BAYERTZ, Kurt, ed. *Sanctity of Life and Human Dignity* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, 1996, 1996, s. 73-90 [cit. 2021-03-27]. Philosophy and Medicine. ISBN 978-94-010-7212-0. Dostupné z: doi:10.1007/978-94-009-1590-9_5

⁴ Srov. BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1.str. 17.

⁵ Morozová Helena, Historický vývoj pojmu slova důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku. In: VEČEŘA, Miloš, Monika STACHOŇOVÁ a Martin HAPLA. *Weyrův den právní teorie*. I. Brno: muni PRESS, 2015, s. 19. ISBN 978-80-210-8001-0

do té doby ke klasickému pojetí důstojnosti přidává i její inherentní aspekt.⁶ V jeho spise, „O povinnostech“ uvádí právě tuto ctnost jako odlišující prvek člověka od zvířat, když píše: „*Musíme si dále uvědomit, že nás příroda obdařila jakoby dvěma úlohami. Jedna z nich je povahy obecné, což souvisí s tím, že jsme všichni obdařeni rozumem a důstojností, kterou vynikáme nad zvířata, od čehož se odvozuje pojem čestnosti a slušnosti a kde také hledáme rozumový původ pojmu povinnost.*“⁷

Důstojnost jako ctnost pramenila dle Cicera ze vztahu člověk–bůh, jak dále rozvinula křesťanská nauka, a byla onou esencí, která lidskou bytost stavěla do popředí všech stvoření.⁸ Zobrazení člověka jako obrazu Boha (Imago Dei) se poté stalo ústřední myšlenkou křesťanské nauky, kdy jej tento Bůh obdařil dary, které ho odlišují od zvířat.

2.2 STŘEDOVĚK

Stoický motiv „rovnosti“ se nutně musel promítnout i do křesťanského vnímání člověka. Již apoštol Pavel píše v Listu Galatským: „*Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste v jedno v Kristu Ježíši.*“⁹ Člověk své postavení odvíjející se od Boha zde přirozeně neztrácí, ale jeho pouto s ním se upevňuje, jeho superiorní postavení mezi ostatními tvory zůstává. „*I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.*“¹⁰

Nazírání na člověka jako stvoření, nad kterým bdí božský řád (Bůh) symbolizuje jistý odklon křesťanství od stoicismu. Pro přijetí důstojnosti člověkem bylo potřeba jej vymezit ve vnějším světě, bylo nutné jej nadat privilegiem nad tvory ostatními. V časném středověku Svatý Augustinus (354–430 n.l.) tuto jednotu

⁶ ROSEN, Michael. *Dignity: Its history and meaning* [online]. 1. London, England: Harvard University Press, 2012 [cit. 2021-03-19]. ISBN 9780674064430. Dostupné z: <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674984059> s.21

⁷ CICERO Marcus Tullius, *O povinnostech* (Praha:Svoboda 1970) str.67

⁸ Christopher McCrudden, *Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights*, *European Journal of International Law*, Volume 19, Issue 4, September 2008, Pages 655–724, 657

⁹ Skutky apoštolů: List Galatským : [český ekumenický překlad Bible ve velkém písmu - Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 2009. ISBN 978-80-87287-03-3, s. 3,28

¹⁰ První kniha Mojžíšova (Genesis): Druhá kniha Mojžíšova (Exodus) : [český ekumenický překlad Bible ve velkém písmu. Praha: Česká biblická společnost, 2007. ISBN 978-80-85810-64-6, s. 1,26- 31

duše a těla popisuje jako proces, kdy duše formuje látku těla, kterou oživuje k souladné jednotě, zajišťuje a uchovává její celistvost. Svatý Augustinus v průběhu své akademické tvorby rozlišil tři koncepce Božího obrazu (Imago Dei). Zprvu stavěl Boha do vnějšího světa člověka, později se stal Bůh vnitřní součástí člověka, ale nebyla to jeho vlastní součást bytí – boží milost mohla být ztracena i získána. Nakonec Augustinus dochází k finálnímu pojetí Boha, který je nehmotnou substancí a člověku je skrze lidské poznání nepřístupný – je nezávislý na člověku, ale naopak člověk závisí na Bohu, odkud čerpá lidskou důstojnost.¹¹ Na otázku, jak blízko je nám Bůh, odpovídá: „*Je nám blíže než vlastní ruce a nohy.*“¹²

Téměř o tisíc let později Tomáš Akvinský (1225-1274) se od myšlenky důstojnosti jakožto vlastnosti odvozené od Boha neodvrací, ba právě naopak. V jeho díle *Summa Theologiae* je Bůh stejně jako člověk osoba racionální a určuje si sám své cíle. Tento člověk oplývá svobodnou vůlí, a ta představuje důstojnost. Svoboda vůle je Důstojnost. Člověk je svobodný ve volbě svých cílů a sám o sobě je cíl. Jeho hlavním úkolem a posláním by mělo být poznání Boha. Pokud zhřeší, ztrácí svou lidskou důstojnost a stává se objektem.¹³ Akvinský tento kruh uzavírá, když praví, že prvním hybatelem musí být zákonitě nehybný Bůh, ve kterém vše ostatní čerpá původ své existence a důvod svého pohybu.¹⁴

Akvinského teorie završuje období scholastiky, které započalo transformaci důstojnosti jako statusu a postavení do roviny lidské přirozenosti. Pomalu nám zde krystalizují základy důstojnosti, tak jak ji dnes částečně chápeme, avšak přesto zde můžeme narazit na doznívající prvky doby středověku, které ještě rezonují i v učení Tomáš Akvinského v podobě možnosti zcizitelnosti, či spíše ztráty této hodnoty.

¹¹ Srov. Tornau, Christian, "Saint Augustine", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/augustine/>.

¹² McCrudden, Christopher, ed. *Understanding Human Dignity*. London, England: Oxford University Press, 2014. Print s. 230

¹³ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1, s. 22

¹⁴ ST I q. 2 a. 3 co.

2.3 NOVOVĚK

2.3.1 RANÝ NOVOVĚK

Pokud jsem v předešlé kapitole predestřel hrubý náčrt a položil základní desky současně pojímané důstojnosti, v případě doby „znovuzrození“ malují poslední fresky na renesančním Dómu. Renesanční umění se snaží o realistickou barevnost a kompoziční dokonalost. Je to doba, která stvořila velikány jako jsou Sandro Botticelli, či Leonardo da Vinci. Není divu, že tuto dobu vnímáme jako období tíhnoucí k antropocentrismu a humanismu – mluvíme o znovuzrození člověka a snaze vymanění se z božího zajetí. Spolu se znovuzrozením člověka se rodí i nový, renesanční pohled na důstojnost. Jak píše Aahron Barak ve své knize *Dignity: „Z hříšného člověka potřebujícího Boží vykoupení, se stal člověk utvářející si vlastní svět, jehož důstojnost je založena na základě racionality.“*¹⁵ Přesto však nedochází k úplné sekularizaci od Boha, který je stále považován za stvořitele světa a člověka.

Překonání obrazu Božího (Imago Dei) se projevuje v myšlenkách známého humanisty a filozofa Giovanniho Pico della Mirandola (1463-1494), jehož úsilí směřuje k filozofickému synkretismu. Jeho snaha o sjednocení různých filozofických směrů pramenila z přesvědčení, že se všechny filozofické školy a jejich učitelé tu více, tu méně podíleli na tvorbě pravdy a myšlenky žádného filozofa nemohly vést pouze do slepé uličky lidského poznání.¹⁶ Zmíněné překonání Imago Dei lze vyzorovat na přístupu, kterým Pico della Mirandola popisuje vznik života člověka a čím je jeho důstojnost podmíněna když tvrdí: „*Nejlepší tvůrce nakonec stanovil, aby ten, komu nemohl věnovat nic vlastního, měl podíl na všem, co náleželo jednomu každému stvoření zvlášť. A tak ponechal člověka jako stvoření bez určené podoby, [.....].*“¹⁷

¹⁵ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1 s. 24. [Vlastní překlad: The sinning man who requies God's salvation of medieval theology was replaced by a dynamic man, who shapes his world, and whose human dignity is based upon his rationality].

¹⁶ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*. Praha: OIKOYMENH, 2005. Knižovna renesančního myšlení. ISBN 80-7298-164-1 str. 18

¹⁷ Tamtéž, s. 57

Lidská důstojnost se tedy neváže na otázku bytí, ale je vytvářena na základě svobodné volby.¹⁸ Domnívám se, že tímto přístupem deklaroval právě onu svobodu a onu důstojnost, které jsou předmětem vlastního uvážení, na rozdíl od ostatních stvoření, jejichž inferiorní postavení je apriori stanoveno Božím zákonem. Pico della Mirandola přirovnává člověka k chameleonu, který si určuje, jakou podobu na sebe vztáhne, ať už podobu rostlinnou, smyslovou (zvířecí), či rozumovou (nebeská bytost), z níž se hodnota důstojnosti bude poté odvozovat.¹⁹ „*Přirozenost ostatních stvoření je vždy pevně určena a rozvíjí se pouze v mezích, které jsou stanoveny mnou předepsanými zákony. Ty si však budeš, aniž bys musel být jakkoli omezován, určovat svou přirozenost podle své vlastní svobodné vůle, [...]*.“²⁰

Z tohoto důvodu se důstojnost musí utvářet až po volbě své přirozenosti. Logickým výkladem můžeme dovodit, že právě volba musí být v časovém sledu před nabytím důstojnosti, přičemž následné chování tuto důstojnost a bytí naplní a určí. Jeví se mi, že právě Mirandola začíná utvářet pevný vztah mezi důstojností a svobodou – dvojicí, která musí být navzájem pevně spjata. Stejně tak shledávám pouto mezi volbou a svobodou, tedy pouto, v němž jedno ovlivňuje druhé. Již W. Schneidel definuje svobodu jako: „*volný prostor volby v jehož rámci může člověk rozhodovat sám o sobě za sebe sama*.“²¹ Nakonec právě pojem svoboda byla hlavním motivem Mirandelovo Oratia.²² „*V základech lidské důstojnosti vězí schopnost vybrat si být tím, čím chceme být, a to považuje za dar od Boha*.“²³

¹⁸ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Lidská důstojnost - právně teoretická a filozofická perspektiva: Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-75-02-412-1. str.57.

¹⁹ PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*. Praha: OIKOYMENH, 2005. Knihovna renesančního myšlení. ISBN 80-7298-164-1 str. 59.

²⁰ Tamtéž, str. 57.

²¹ Weischedel W., *Skeptická etika*. Praha 1992, str. 102.

²² Srov. PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*. Praha: OIKOYMENH, 2005. Knihovna renesančního myšlení. ISBN 80-7298-164-1 str.20.

²³ MCCRUDDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European journal of international law*. 2008, (19.4), str. 659. Dostupné z: doi:10.1093/ejil/chn043

2.3.2 VRCHOLNÝ NOVOVĚK

Osvícenství jakožto filozofický směr 17. až 18. století slavnostně odkrývá světu onen pomyslný chrám lidské důstojnosti, jehož stavba začala v dávných antických dobách. Mohutný rozvoj vědy, hlavně věd přírodních, byl důsledkem vnímání člověka jako bytosti racionálně a logicky uvažující.²⁴ Rozum a technická krása se staly ústředními atributy této doby, i přesto nemůžeme hovořit o úplném odtrhnutí od Boha. Jedním z významných rysů osvícenství se stal právě deismus, který kladl důraz především na racionální stránku vedle náboženské.²⁵ Deismus neabsentoval Boha absolutně, avšak viděl v něm pouze prvotního hybatele, prvotní příčinu, kdežto člověk měl již vlastní svědomí a rozum, které mu byly prostředkem k poznání světa.

Do této doby se rodí jedna z nejvýznamnějších postav filozofie vůbec, Immanuel Kant. Domnívám se, že jeho vnímání člověka v souvislosti s pojetím lidskosti nám otevírá moderní pohled na koncept důstojnosti, jak se ostatně dokonce i dnes promítá do nálezů Ústavního soudu.²⁶ Pro pochopení Kantova pojetí lidské důstojnosti nestačí pouze vytrhnout potřebnou definici z jeho děl (Základy metafyziky mravů, Kritika čistého rozumu, Kritika praktického rozumu a další). Immanuel Kant postavil lidskou důstojnost do středu jeho morální filozofie. Intepretačních cest z tohoto centra však může být několik, možná i proto je stále i dnes náročné představit její finální výklad.²⁷ Není tak možno izolovat tento pojem jako matematickou rovnici, která je zakončena rovnítkem k důstojnosti. „Počty“ a úvahy, které dovedly Kanta k dále zmíněnému přístupu k člověku a důstojnosti, je zapotřebí čtenáři přiblížit skrze deskripci kategorického imperativu, který popsal ve svém spisu Základy metafyziky mravů.²⁸

²⁴ RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. Druhé, opravené vydání. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: OIKOYMENH, 2020. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 9788072982547 pozn.7, str. 191-193.

²⁵ *Encyclopædia Britannica* [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com, fheslo:deism>].

²⁶ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Lidská práva. ISBN 9788075521675. str. 18.

²⁷ HILL, Thomas, DUWELL, Marcus, ed. Kantian Perspectives on the Rational Basis of Human Dignity. *The Cambridge Handbook of Human Dignity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, , 215-221. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1017/CBO9780511979033.027>

²⁸ RACHELS, James. Kantian Theory: The Idea of Human Dignity. *The Elements of Moral Philosophy*. I. Spojené státy, 1986, str. 114-123.

Kategorický imperativ byl samotným Kantem formulován několikrát, přičemž zda všechna znění jsou si ekvivalentní je diskutováno na samostatnou práci, a proto tyto úvahy ponechávám stranou.²⁹ První znění kategorického imperativu „*Jednej jen podle té maximy, od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem,*“³⁰ nám kýžený výsledek koncepce lidské důstojnosti příliš neosvětlí. Druhé znění tohoto imperativu nám již pomáhá v posunu na cestu, jejímž směrem se při hledání Kantova pojetí lidské důstojnosti vydáváme. Ve druhém imperativu „*Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy jako prostředek,*“³¹ Kant vidí člověka jako rozumnou bytost, která už tím, že na světě je, tak je sama o sobě účelem a nemůže být pouze prostředkem k dosažení cíle a touhy jiného.³² Zde sleduji, že dochází k postupnému odkrývání nám dosud neznámých veličin. Je to jednak povinnost k sobě samému a zároveň povinnost přispívat ostatním ke spokojenosti, což nás dělá odlišnými od pouhého objektu.³³ Být cílem je poté vyřešením naší rovnice o jedné neznámé – důstojnosti. Z této nauky o ctnosti tedy plyne, „*být člověkem znamená samo o sobě důstojnost.*“³⁴ Proto porušením lidského práva náležejícímu člověku tak intenzivně, že je degradován na objekt, znamená nejen porušení lidského práva samotného, ale zároveň porušením lidské důstojnosti.

Jako důkaz Kantovy rovnice je třeba nutno zmínit ještě jednu premisu a to, kdy Kant předpokládá, že vše má svou hodnotu, která se formuje jako cena, či důstojnost.³⁵ Kant předpokládá, že vše v našem světě má nějaký význam, hodnotu a tato hodnota se nám jeví buď ve formě ceny, nebo důstojnosti. A je to právě člověk, který svými cíli ostatním věcem onu hodnotu dává. Zde je zajímavé připomenout Akvinského teorii Boha jako prvního hybatele, jenž právě svou silou dává věcem význam a hodnotu. Podle Kanta, pokud daný objekt využije jako prostředek k dosažení cíle, potom taková věc získává cenu, avšak bez mé touhy daná věc nebude mít žádnou hodnotu.³⁶ Pokud se však takovým prostředkem stane

²⁹ Tamtéž,

³⁰ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1990. Filozofické dědictví. ISBN 8020501525. str. 84.

³¹ Tamtéž, str. 91.

³² Tamtéž, str. 90.

³³ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1 str. 27.

³⁴ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 8071130419. str. 308.

³⁵ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1990. Filozofické dědictví. ISBN 8020501525. str. 97.

³⁶ RACHELS, James. *Kantian Theory: The Idea of Human Dignity. The Elements of Moral Philosophy*. I. Spojené státy, 1986, str. 114-123.

člověk, nutně dojde k porušení lidské důstojnosti. Vnitřní hodnota člověka poté spočívá právě v rozumu a v tom, že můžeme svobodně činit rozhodnutí a vést naši cestu životem právě tak, jak si ji stanovíme, nikoliv tím, že je nám dána. Nebýt bytostí obdařených rozumem, svět okolo nás by ztratil smysl, morálka v takovém světě by neexistovala a nemohla by být utvářena.³⁷

Po staletí dlouhého putování tak lidská důstojnost pomalu spouští kotvy, když Kantova teorie důstojnosti představuje tuto hodnotu nejen jako bezpodmínečnou, ale zároveň s ničím neporovnatelnou, ke které nenajdeme jinou ekvivalentní hodnotu. Jejimi dalšími atributy je nezczitelnost a nutnost každého ji respektovat jako vnitřní součást všech lidských bytostí.³⁸ Kantovo dílo bylo natolik významné, že do budoucna ovlivnilo myšlení a teze téměř všech filozofů zabývajících se otázkou lidských práv a důstojnosti vůbec. Immanuel Kant vystavěl tak mohutný a na dálku viditelný monument lidské důstojnosti, že jakékoliv přístupy budoucích filozofů nemohly jeho pojetí ignorovat, ba naopak, při jakékoliv snaze vybudovat monument důstojnosti nový, se museli vypořádat s Kantovými základy.³⁹

2.4 SOUČASNOST

Dalším velkým milníkem v historii lidských práv, a tedy i důstojnosti, představovala Velká francouzská revoluce (1789-1799) a přijetí Deklarace práv člověka a občana roku 1789 ústavodárným shromážděním Francie.

Monument, který se do této doby podařilo postavit, upevnit, zbourat a nakonec opět postavit, naprosto rozdrtily válečné konflikty 20. století. Prvou snahou o jeho restauraci bylo přijetí Charty Spojených národů dne 26. června roku 1945. Výsostného postavení se dostalo principu důstojnosti a hodnotě lidské osobnosti už v preambuli tohoto dokumentu, kde stojí:

„ MY LID SPOJENÝCH NÁRODŮ, JSOUCE ODHODLÁNI uchránit budoucí pokolení od metly války, která dvakrát za našeho života přinesla lidstvu nevýslovné

³⁷ Tamtéž.

³⁸ HILL, Thomas E., DUWELL, Marcus, ed. Kantian Perspectives on the Rational Basis of Human Dignity. *The Cambridge Handbook of Human Dignity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, , str. 215-221 PRINT. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1017/CBO9780511979033.02>

³⁹ CALDWELL, William. Schopenhauer's Criticism of Kant. *Mind*. 1891, 16(63), str. 355–374. Dostupné z: doi:www.jstor.org/stable/2247385. Accessed 20 Mar. 2021.

strasti, odhodláni deklarovat znovu svou víru v základní lidská práva, V DŮSTOJNOST a hodnotu lidské osobnosti,[...].“⁴⁰

Uvedení důstojnosti v preambuli Charty Spojených národů potvrzuje skutečnost, že není jen prázdnou floskulí, ale představuje významnou hodnotu, která odráží intelektuální proud a myšlení, které se v Evropě za přispění mnoha učenců začalo utvářet.⁴¹ Tímto okamžikem vstupuje důstojnost zároveň do roviny politické a později se stává základním kamenem pro lidská práva. Chybělo však málo a pojem důstojnosti bychom v textu nenašli, lví podíl na jejím začlenění do preambule má Virginia Gildersleeve, která se o něj v procesu vytváření zasadila.⁴² Do jisté míry se historie opakovala i po třech letech od přijetí Charty při vzniku Všeobecné deklarace lidských práv. I zde bychom zprvu hledali odkaz marně, jelikož J.P. Humprey, který návrh deklarace vypracoval, považoval začlenění odkazu na důstojnost zbytečný a tento argument obhajoval Chartou Spojených národů, kde již důstojnost své místo zaujala.

J.P.Humprey nakonec nebyl s tímto názorem úspěšný a pojem lidské důstojnosti najdeme ve Všeobecné deklaraci lidských práv dokonce na čtyřech místech – preambule, článek 1, článek 22 a článek 23 (3).⁴³ Vedle ní se zde projevilo také heslo z francouzské Deklarace práv člověka a občana „Volnost, rovnost, bratrství“ v I. Článku, který zní: „*Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.*“⁴⁴

Pozornost bych především upřel k procesu vytváření, na který nás problematika lidské důstojnosti upozornila při vypracovávání jak Charty Spojených národů, tak Všeobecné deklarace lidských práv. Třebaže samotné ukotvení principu v jednotlivých dokumentech bylo, či mohlo být pouze rétorickým obratem (jak

⁴⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-30/zneni-19930119#f2640889>

⁴¹ MOYN, Samuel. WHY IS DIGNITY IN THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS? *Humanity Journal* [online]. Spojené státy americké: University of Pennsylvania Press, 2014 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <http://humanityjournal.org/blog/why-is-dignity-in-the-charter-of-the-united-nations-2/>

⁴² Tamtéž.

⁴³ MCCRUDDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European journal of international law*. 2008, (19.4), str. 655–724. Dostupné z: [doi:10.1093/ejil/chn043](https://doi.org/10.1093/ejil/chn043)

⁴⁴ Deklarace práv člověka a občana, 1789, Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskych.pdf>

tvrdil právě J. Humprey),⁴⁵ tak uvědomění si, že lidská důstojnost představuje nejdůležitější teoretické východisko pro lidská práva začínal být nezpochybnitelný. Lidská důstojnost začala mít parametry univerzálního principu, který měl za úkol splnit náročná kritéria všeobecného přijetí lidských práv státy napříč světem. Vždyť už ze samotné podstaty zmíněných dokumentů bylo potřeba najít základ pro lidská práva, který bude společný pro všechny. Mezi hlavní rys musela bezpochybně patřit tedy také ideologická neutrálnost.⁴⁶

Tento závěr ovšem nutně nevylučuje odlišnou podobu lidské důstojnosti identicky na celém světě. Značný vliv na způsob utvoření společného základu lidských práv rezonujícího napříč světem, měl Jacques Maritain. Tento francouzský filozof ve své knize *On the philosophy of Human Rights* odpovídá na Průzkum UNESCO - O filozofických základech lidských práv - v červnu roku 1947 tak, že žádná deklarace o lidských právech nebude nikdy natolik vyčerpávající a konečná tak, aby se jednou provždy stala nezpochybnitelným dogmatem. Vždy bude odrazem vzájemnosti mezi stavem morálního vědomí a civilizace v daném okamžiku historie.⁴⁷ Jacques Maritain zde pravděpodobně naráží na skutečnost, že vypracování jedné univerzální deklarace lidských práv pro civilizovaný svět je sice možný, ale pouze pro účely praktické dohody, nikoliv pro účely společného racionálního zdůvodnění lidských práv. Toto společné zdůvodnění není možné už právě jen z rozdílných filozofických přístupů jednotlivých kultur, jejich náboženskými tradicemi a historií. Jeho nástrojem, jak obhájit přirozená lidská práva je právě tzv. přirozeně praktický přístup.⁴⁸ Jacques Maritain vyzoroval, že shodu na listině základních práv a svobod napříč různými ideologiemi lze dosáhnout za předpokladu, že se nikdo nebude ptát proč s těmito právy obsaženými v listině souhlasili. Právě otázka proč, vyvolává diskusi, která vede k rozdílným náhledům a myšlenkám a stává se překážkou k vyslovení vzájemného konsensu. Všeobecná deklarace lidských práv ale předně musí představovat praktický dokument k ochraně, nikoliv univerzální absolutní definiční vymezení toho či onoho práva.

⁴⁵ MCCRUDDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European journal of international law*. 2008, (19.4), str. 655–724. Dostupné z: doi:10.1093/ejil/chn043

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ ELISA, Grimi, ed. *Metaphysics of Human Rights 1948-2018: On the Occasion of the 70th Anniversary of the UDHR*. I. vernonpress, 2019. ISBN 978-1-62273-559-4. str. xlv

⁴⁸ STULÍK, Ondřej. Svoboda, přirozené právo a formalismus: příklad trestu smrti u Jacquese Maritaina. *Central European Journal of Politics* 2. 2016, , str. 50–62.

Samotná Všeobecná deklarace lidských práv přijatá Valným shromážděním OSN v roce 1948 byla pojata jako nezávazný dokument, čímž nevyvíjela na ostatní státy po druhé světové válce nepříjemný autoritativní tlak. Povinnost dodržovat lidská práva byla zakotvena až v rámci Mezinárodních paktů, a to v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v Mezinárodním paktu o hospodářských a sociálních a kulturních právech. Oba mezinárodní pakty poté rozvíjely práva obsažena ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Dodržování a podávání stížností na porušování práv jednotlivců bylo poskytnuto skrze opční protokoly přijaté v roce 1966 a 1989. V preambulích těchto aktů téměř shodně nalezneme upevnění pojmu lidské důstojnosti, když v nich stojí: „*Státy, smluvní strany tohoto Paktu, majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Organizace spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, uznávajíce, že tato práva se odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti,[....].*“⁴⁹ Domnívám se, že zásadní význam zde představuje odvození lidských práv právě z lidské důstojnosti v organické vazbě se svobodou a spravedlností.

Zásah proti lidské důstojnosti se leckdy může objevovat jako nepřímý důsledek protiprávního jednání. Pokud jsem zmínil, že lidská důstojnost tvoří základ, či parciální obsah lidských práv a vidí jej tak i zmíněné Mezinárodní pakty, pak logickým vyústěním útoku na některé z těchto práv bude narušení jak tohoto práva, tak lidské důstojnosti. Míra a intenzita zásahu do lidské důstojnosti bude ovšem přirozeně odlišná a domnívám se, že některými právy prozařuje lidská důstojnost přirozeně mnohem usilovněji nežli v jiných. S tímto vědomím musí být bezesporu kladen zvýšený důraz na zachování lidské důstojnosti tak, jak najdeme v člancích 7 a 10 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, kdy článek 7 stanovuje zákaz mučení, krutého, či nelidského zacházení nebo trestu, stejně tak jako nedovolenému lékařskému, či vědeckému pokusu. Právě mučení představuje přímý a cílený útok na lidskou důstojnost.⁵⁰ Situace, kdy paprsky lidské důstojnosti budou utlumeny jsou případy zbavení osobní svobody jednotlivce, čemuž věnuje pozornost zmíněný pakt v článku 10, kde ještě jednou zdůrazňuje

⁴⁹ Vyhláška č. 120/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

⁵⁰ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Lidská práva. ISBN 9788075521675. str. 147.

ochraňování této hodnoty právě proto, že v těchto momentech lidská důstojnost opět stojí v první linii a bývá často porušována. Článek 10 odst. 1 tohoto paktu zní: „*Se všemi osobami zbavenými osobní svobody se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti.*“⁵¹

Velmi často skloňovanou interpretací této problematiky v současné době je dělení lidské důstojnosti na tzv. aspirational dignity (aspirující důstojnost) a inviolable dignity (nedotknutelná důstojnost) podle Doris Schröder.⁵² Nedotknutelná důstojnost zde není konečným představovaným obrazem. Na pojetí této důstojnosti totiž dle Schröder můžeme pohlížet způsobem jak tradičním a katolickým, tak kantovským. Zde bude záležet, zda chápeme důstojnost jako nedotknutelnou hodnotu, která je dána buď Bohem všem lidským bytostem a preformuje tak každý život svatým, nebo naopak je adherentní všem rozumným osobám, díky jejich schopnosti mravního sebeuvědomění.⁵³

Oproti tomu stojící aspirující důstojnost je typická svou zásluhovostí. Lidská bytost ji musí získat na základě svého postavení, svým jednáním, či zásluhami. Můžeme ji vnímat ve významu aristokratické důstojnosti nebo důstojnosti jako vlastnosti dobrého chování, které je od společnosti očekávané a také jako důstojnost zásluh.⁵⁴

Nakonec se pojmu důstojnosti dnes dostává velké pozornosti také díky jednomu z předních osobností světové právní vědy, Aahrona Baraka. Ten zavítal i do prostor Ústavního soudu v Brně v roce 2014, kde se věnoval tématu lidské důstojnosti v rámci zde konanému kolokvia. Aahron Barak přistupuje k důstojnosti ze tří směrů a vnáší do diskuse další palčivý problém, kdy nás vybízí k otázce, zda jde o základní právo, či spíše o přirozenoprávní hodnotu. Směry, kterými se vydal hledat podstatu lidské důstojnosti, vedou jednak k lidské důstojnosti jako ke společenské hodnotě, k ústavní hodnotě, a nakonec důstojnosti jako ústavnímu právu.⁵⁵

⁵¹ Vyhláška č. 120/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

⁵² SCHRÖEDER, Doris. *Human Rights and Human Dignity: An Appeal to Separate the Conjoined Twins. Ethical Theory and Moral Practice*. Springer Science and Business Media B.V. 2012, 2012, 15(3), str. 323–335. Dostupné z: doi:10.1007/s10677-011-9326-3

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1. str. 12–13.

Společenskou hodnotu lidské důstojnosti pojímá jako jednu z tradičních koncepcí aspirující důstojnosti, přičemž akcent moderní doby vidí především ve dvou posledních – ústavní hodnoty a ústavního práva. O co víc je historie společenské koncepce starší, o to mladší je pojetí ústavní hodnoty a ústavního práva. Důstojnost jako právo se objevuje poprvé ve finské Ústavě z roku 1919, nicméně katalyzátorem vzniku tohoto práva se stává druhá světová válka.⁵⁶

Ústavní hodnota je situována do ústřední normativní role a tvoří základ, ze kterého dále pramení ostatní lidská práva. Je to hodnota, která ospravedlňuje existenci lidských práv a poskytuje jim normativní základ. Zároveň slouží jako interpretační vodítko pro výklad ostatních ústavních práv a její vliv přesahuje i do interpretace norem podústavních.⁵⁷ Nakonec nám stanovuje hranice omezení oněch práv a je důležitou podmínkou při uplatňování proporcionality.⁵⁸

Právě odlišné pojetí proporcionality k lidské důstojnosti nám ukazuje Robert Alexy, když tvrdí, že v případě důstojnosti se jedná o princip, nikoliv pravidlo. To znamená, že sice sama má vlastnost limitační, avšak zároveň může být limitována. Do protikladu k tomuto relativnímu pojetí lidské důstojnosti staví pojetí absolutní, které důstojnost staví před všechny ostatní hodnoty, které s ní musí být v souladu.⁵⁹ Alexyho vnímání důstojnosti bylo ovlivněno jak Kantem, tak hlavně Pico della Mirandolem. V jeho pojetí již stěží budeme hledat důstojnost podmíněnou zásluhami, jednáním a společenským postavením. „*Je to právě schopnost sebeutváření, již považoval Pico della Mirandola za rozhodující důvod lidské důstojnosti, když označil člověka za sochaře utvářejícího sebe sama. Výsledek může být dobrý nebo špatný.*“⁶⁰

Paralelu však mezi Barakem a Alexym můžeme sledovat v autonomii vůle. Pokud Alexy přirovnává člověka k sochaři při utváření sebe sama po vzoru Mirandola, potom Barak ji chápe jako „*Svobodu člověka psát svůj životní příběh.*“⁶¹

V mé práci nabízím ještě docela odlišné zpracování tématiky klasifikace důstojnosti, které bylo předmětem zkoumání v projektu s názvem Důstojnost a

⁵⁶ Tamtéž, s. 139.

⁵⁷ Tamtéž, s. 104, 105.

⁵⁸ Tamtéž, str 112, 113.

⁵⁹ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Lidská důstojnost - právně teoretická a filozofická perspektiva: Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-75-02-412-1. str. 26.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1 str. 144.

starší Evropané. Tento projekt sponzorovaný Evropskou komisí byl zpracováván v letech 2002 až 2004, přičemž se do něho zapojili odborníci z oblasti zdravotní péče i filozofie. Příklady států, které se na tomto výzkumu podílely, byly Spojené království, Španělsko, Slovensko, Švédsko, Francie a Irsko.⁶²

Tento projekt byl zaměřen na starší osoby a vnímání jejich důstojnosti, které jsou závislé na pomocných službách. Na základě poznatků a názorů účastníků, kteří často zmiňovali v souvislosti s důstojností pojmy jako je ztráta nezávislosti, úcta a participace, byly rozlišeny čtyři typy důstojnosti, mezi které patří:⁶³

1) Důstojnost zásluh

Zde můžeme pozorovat návaznost na rané pojetí lidské důstojnosti, kdy byla důstojnost vztahována ke společenskému statusu a postavení ve společnosti, tedy jakémusi již dříve zmíněnému odznaku za zásluhy. Třebaže chápání pojmu důstojnosti v lidské historii se od tohoto obrazu časem velmi vzdálilo vidíme, že jeho povědomí a uchopení v hlavě současného člověka zůstalo. Většinou toto pojetí inklinuje mladším účastníkům, kteří mají pocit, že si své místo ve společnosti zatím nevydobyli.⁶⁴

2) Důstojnost mravní síly

Naopak důstojnost mravní síly čerpá ze Základů metafyziky mravů, a především z díla *Metafyzika mravů*, konkrétněji z druhé části nazvané *Nauka o ctnostech*. Vychází jak ze znění kategorických imperativů, kdy člověk by měl být schopen žít v souladu se svými mravními zásadami a chovat se tak, *tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy jako prostředek.*⁶⁵

3) Důstojnost osobní identity

Tento typ úzce souvisí nejen s osobní identitou jednotlivce, ale také s osobní integritou. Negativními vlivy působící v této rovině potom představují jak útoky

⁶² TADD, Win a Bayer ANTONY. Dignity in Health and Social Care for Older Europeans: Implications of a European Project. *Aging health*. 2006, (2.5), str. 771–779. Print. Dostupné z: doi:10.2217/1745509X.2.5.771

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1990. Filozofické dědictví. ISBN 8020501525.str. 84.

psychické, tak fyzické, mezi nimi nemoci a zásahy, které snižují schopnost nezávislosti na druhých.⁶⁶

4) Nezcizitelná hodnota lidské bytosti - Menschenwurde

Pracuje s lidskou důstojností jako s konceptem lidství, o které nelze přijít a z něhož se utváří ostatní zmíněné tři modely důstojnosti.⁶⁷

2.5 SHRNUÍ

Na základě historických analogií pojetí důstojnosti se pokusím nyní shrnout tyto modely do 3 obecných přístupů k lidským právům. Tyto modely někdy více, někdy méně vycházejí a navazují na tradiční a historické koncepce tak, jak jsem se je zde snažil vymezit v předešlých kapitolách. Důvodem, proč tak činím, je zejména praktičnost pro další práci s tímto pojmem. Není v mých silách a není ani prioritou představit co nejvíce teorií, pojetí a pohledů na lidskou důstojnost, které se začaly ve velké míře objevovat, a to převážně ve 20. a 21. století v důsledku pošlapávání lidských práv během válečných konfliktů. Cílem je zobecnění těch rovin lidské důstojnosti, které se objevují především v našem právním řádu, vychází z popsaných historických koncepcí a jsou podstatné z hlediska jejich aplikace, omezení, či přezkumu.

Velmi častou podobu a pravděpodobně také tou nejstarší, kterou na sebe lidská důstojnost historicky brala, je společenské postavení daného jedince, které bylo vybudováno pomocí zásluh a činů. Tato koncepce staví na osobní cti, pověsti a jménu. Její počátky jsem popsal v kapitole Starověk, kde ovšem ještě není zjevná její vazba na každého jednotlivce. Její odraz je dnes nejvíce spatřován v článku 10 odst. 1 Listiny, který zní: „*Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“ Čest, pověst a dobré jméno zde vystupují jako atributy, či jednotlivé vrstvy lidské důstojnosti, která náleží jako subjektivní právo každému jednotlivci. Takový přístup poté přistupuje k důstojnosti jako **samostatnému základnímu právu**. Tento přístup s sebou nese

⁶⁶ POPOVIČOVÁ, Darina. Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem. *MUNI Journal*. MUNI PRESS, 2009, (3), str. 225-230.

⁶⁷ VEČEŘA, Miloš, Monika STACHOŇOVÁ a Martin HAPLA. Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. 1. vyd. Brno: str. 18.

další možnosti, jak toto právo (mluvím zde tedy o právu, nikoliv o hodnotě) aplikovat, či poměřovat s právy jinými. Nemluvíme tedy zde o právu absolutním a neomezeným, ale právu, které může být veličinou při použití testu proporcionality.⁶⁸

Z dosavadních tezí můžeme shledat tendence povyšování lidské důstojnosti do oblasti nadpozitivních hodnot. Zařazuje se tak vedle hodnot rovnosti a svobody do neopominutelných a neodstranitelných náležitostí demokratického právního státu. Takovéto chápání lidské důstojnosti tedy přesouvá důstojnost ve smyslu subjektivního práva do objektivní roviny. Tento proces vede k zaručení lidské důstojnosti i v okamžiku zdánlivého vzdání se této hodnoty. Akcentuji zde „zdánlivého“, jelikož zde již mluvíme o absolutní hodnotě, kterou označujeme jako **objektivní ústavní hodnota**.⁶⁹ Domnívám se, že se zde dotýkáme té hodnoty, kterou prvně objevujeme v Kantově pojetí a ze které plyne zákaz jednat s člověkem jako s objektem a s prostředkem. Úzce s tím souvisí i povinnost státu zajistit každému důstojné životní podmínky. V Listině základních práv a svobod se tento požadavek také velmi zřetelně promítá do oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv.⁷⁰

I přes zmíněné přístupy nám však stále zbývá jedna rovina lidské důstojnosti zatím nepokrytá. V literatuře a napříč právními dokumenty ji můžeme rozpoznat v souvislosti lidských práv a jejich přirozenoprávního charakteru. V krystalické podobě ji najdeme vyjádřenou v mezinárodních dokumentech jako je Charta Spojených národů, či Všeobecné deklaraci lidských práv, kde je důstojnost **zdrojem lidských práv**. Ostatní lidská práva jako práva přirozená poté vznikají odvozením od tohoto „pevného jádra“, které je člověku inherentní a ontologickou vlastností.⁷¹ Pojetí důstojnosti jako **zdroje** lidských práv nebo **objektivní ústavní hodnoty** bývá v literatuře často spojován a někteří autoři mezi ním nečiní rozdíly. Je pravdou, že v obou případech mluvíme o lidské důstojnosti spíše jako o hodnotě, principu a základu než o vyčleněném samostatném právu. Lidská důstojnost zaujímá nadřazené postavení a je situována buď do role jádra lidských práv, či jeho základu od kterého jsou odvozeny. Tuto „obojživelnost“ zmiňuje i Waldron, když

⁶⁸ *Jurisprudence: časopis Právnické fakulty Univerzity Karlovy*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. str 8

⁶⁹ Tamtéž str. 10.

⁷⁰ HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. str. 749 – 786.

⁷¹ Tamtéž, str. 73.

míní, že někdy je důstojnost prezentována jako základ lidských práv, jindy jako jejich obsah.⁷²

Předešlý stručný exkurz do historie nám poodkryl různé podoby, které na sebe lidská důstojnost v běhu času vztahovala. Ty můžeme také vnímat jako odraz vztahu člověka k lidským právům v konkrétní době. Z toho důvodu pak různá pojetí lidských práv v sobě obsahují charakteristické prvky dané doby v souvislosti s postavením a existence člověka ve světě. Proto tím, jak se společnost utvářela a s ní i její hodnoty, se měnilo i povědomí o základních lidských právech a jejich tvaru.

Ve snaze sjednotit různé přístupy pojetí důstojnosti vzniklo několik modelů, jak k ní přistupovat. Skutečnost, že nelze definovat tuto hodnotu absolutně univerzálně se odráží i na realitě rozdílných postojů k lidské důstojnosti v jednotlivých ústavách např. Spolkové republiky Německa, či v Jihoafrické republiky a s tím souvisejících odlišných interpretací jejich ústavních institucí.⁷³

3 LIDSKÁ DŮSTOJNOST V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU

Lidská důstojnost se promítá napříč celým českým právním řádem. Jeho ukotvení musíme předně hledat na úrovni ústavní, ale průnik lze najít i v zákonné úpravě, a to konkrétně v právu občanském či trestním. Snahou této kapitoly je pochopení způsobu začlenění lidské důstojnosti v právním řádu tak, abych v následující kapitole měl pevný argumentační základ při aplikaci a interpretaci lidské důstojnosti s ohledem na judikaturu, a to nejen Ústavního soudu České republiky, ale též Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudního dvora pro lidská práva.

⁷² SOBEK, Tomáš a Martin HAPLA. *Filosofie práva*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2020. Iurium handbook series. ISBN 9788076140028. str. 485.

⁷³ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1. str 240-243 a násl.

3.1 DŮSTOJNOST V ÚSTAVNÍ ROVINĚ

Sepětí lidské důstojnosti v právních předpisech shledáváme ve dvou stěžejních dokumentech, kterými jsou Ústava České republiky, publikovaná ve Sbírce zákonů ČR pod číslem 1/1993 Sb. (dále jen Ústava) a v Listině základních práv a svobod (dále jen Listina), vyhlášenou pod č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky na základě usnesení Předsednictva České národní rady.⁷⁴

Skutečnost, že lidská důstojnost prostupuje celým právním řádem je vyjádřením důstojnosti jako zdroje lidských práv. Její „nadhodnota“ jak judikoval ústavní soud v nálezu 2268/07 vyplývá už ze samotného ukotvení v samotných základech celého právního řádu vedle hodnot svobody a rovnosti, které se jsou s ní neodmyslitelně svázány.⁷⁵

Listina základních práv a svobod vystupuje v ústavním pořádku pod zkratkou „Listina“, proto nemůžeme z její formy vyvodit právní sílu tohoto dokumentu.⁷⁶ Musíme si pomoci systematickým výkladem, když je zařazena vedle ostatních ústavních předpisů v ústavním pořádku, a tedy musí mít rovnocennou právní sílu.⁷⁷ V souvislosti s lidskými právy nemohu opominout tzv. Konkurzní nález Ústavního soudu v kterém bylo judikováno, že mezinárodní smlouvy o lidských právech jsou také součástí ústavního pořádku.⁷⁸

Zdůraznění tohoto postavení jak Ústavy, tak Listiny základních práv a svobod je důležité pro charakteristiku ústavního a právního státu ve světě

⁷⁴ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN isbn978-80-7380-261-5. str. 173.

⁷⁵ *Nález II.ÚS 2268/07 ze dne 29. 2. 2008.* . Dostupné také z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-2268-07>

⁷⁶ Článek 112 (1) *Ústava ČR: Listina základních práv a svobod ; Parlament ČR, volby, Ústavní soud, Ombudsman, ministerstva ; Antidiskriminační zákon, zákon o Sbírce zákonů : redakční uzávěrka* .. Ostrava: Sagit, [1995?]-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-289-0.

⁷⁷ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN isbn978-80-7380-261-5. str. 173.

⁷⁸ *Nález Pl.ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002.* In: . Dostupné také z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-36-01>

normotvorby, interpretace a rozhodovací činnosti Ústavního soudu ČR v souvislosti s lidskou důstojností.⁷⁹

Při pohledu do Ústavy je patrné, že zasazení lidské důstojnosti do preambule ústavního zákona sdílí její význam, smysl a cíle politiky státu, i přestože samotná preambule nemá normativní, tedy závazný, charakter.⁸⁰ „*My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku..., odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot **lidské důstojnosti** a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku,*“⁸¹

Její smysl Sládeček formuluje následovně, když preambule zhmotňuje: „*nové státní ideje českého státu z hlediska historického i aktuálního ... a je zdrojem pro tvorbu práva a pro výklad i použití jiných právních prostředků,*“⁸²

V souvislosti s lidskou důstojností se domnívám, že je vhodné rovněž zmínit články 1 a 10 Ústavy pro jejich propojení s mezinárodním právem, především tedy s mezinárodními smlouvami o lidských právech, odkud bude dále vliv pojetí této hodnoty zřejmý.

Článek 1

1) Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.

2) Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.

⁷⁹ Srov. KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN isbn978-80-7380-261-5. str. 173.

⁸⁰ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9.) str 1-8.

⁸¹ *Ústava ČR: Listina základních práv a svobod ; Parlament ČR, volby, Ústavní soud, Ombudsman, ministerstva ; Antidiskriminační zákon, zákon o Sbírce zákonů : redakční uzávěrka ..* Ostrava: Sagit, [1995?]-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-289-0.

⁸² Tamtéž.

Článek 10

*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*⁸³

Právě tyto články otevírají pomyslné brány českého právního řádu mezinárodním smlouvám o lidských právech, jako jsou zmíněné Mezinárodní pakty o občanských a politických právech, vyvozující důstojnost z Všeobecné deklarace lidských práv, přistupující k lidské důstojnosti jako k přirozenému právu. Zároveň je zdrojem ostatních lidských práv a současně v těsném sepejetí je tato úloha naplňována ještě dvěma hodnotami, a to svobodou a rovností, taktéž vyjádřené v preambuli Ústavy.

Založení státu na uznání a respektování lidských práv vyplývá jak z textu preambule ústavy, která klade důraz na nedotknutelné hodnoty lidské důstojnosti a svobody, tak hlavně z Listiny, jakožto možná nejstabilnějšího kamene českého právního řádu.⁸⁴ Funkce a smysl jednotlivých preambulí Ústavy a Listiny se v zásadě neliší, proto je žádoucí nehledět na ně izolovaně, ale vykládat je způsobem navzájem se doplňujícím.⁸⁵

Třebaže v preambuli Listiny nenajdeme doslovné vyjádření lidské důstojnosti, můžeme ji odvodit z následování sdílených hodnot lidství, když je zde v úvodu stanoveno: „*Federální shromáždění na základě návrhů České národní rady a Slovenské národní rady, uznávajíc neporušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona, navazujíc na **obecně sdílené hodnoty lidství**[...].*“⁸⁶ Explicitně vyjádřená hodnota důstojnosti se nalézá v článku 1 odst. 1 Listiny, který stanoví: „*Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“⁸⁷ Ústavodárce pak manifestuje lidskou důstojnost ještě v článku 10

⁸³ Článek 1, článek 10 Ústavního zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁴ HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN isbn978-80-7400-812-2. str. 1.

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶ usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky - znění od 1. 1. 1999.

⁸⁷ Tamtéž.

odst. 1 Listiny: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“⁸⁸ Zmínění lidské důstojnosti na více místech má však své opodstatnění. Již v první kapitole jsem popsal dlouhý vývoj tohoto principu a pokusil se zobecnit jeho jednotlivé aspekty. Fakt, že ústavodárce zvolil promítnutí lidské důstojnosti do článku 1 Listiny, a nakonec do článku 10 odst. 1 Listiny vypovídá o její multifunkčnosti v rámci její aplikace a interpretace.

Porovnáme-li totiž článek 1 Listiny: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. (...)“⁸⁹ s článkem 1 Všeobecné deklarace lidských práv: „Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv.“,⁹⁰ dojdeme zajisté k přesvědčení o obsahové a hodnotové shodě. Lidská důstojnost tak participuje na všech lidských právech a je jejím ideovým zdrojem. Z toho pramení potencionální neaplikování testu proporcionality k takto pojaté hodnotě. Jak bylo předestřeno na konci předcházející kapitoly, lidská důstojnost se tu oprošťuje od pozitivního práva a svým postavením se přibližuje k nejvyšší ústavní objektivní hodnotě. V akademickém světě je tato úvaha podpořena tím, že někteří autoři dokonce lidskou důstojnost staví nad hodnoty svobody a rovnosti.⁹¹

S tímto názorem se neztotožňuji, jelikož vycházím ze vzájemné kauzality, resp. trojjediné svázanosti těchto hodnot. Domnívám se, že stejně jako je lidská důstojnost podmíněna hodnotami rovnosti a svobody, nelze tedy předpokládat neporušení lidské důstojnosti při zásahu do hodnot rovnosti a svobody, stejná podmíněnost se projeví poté i při útoku na lidskou důstojnost. Zřetelně to lze pozorovat na případech zásahů do základních práv a svobod, deklarovaných např. v člancích 7, 8 a 9 Listiny.⁹² Dle mého soudu při každém zásahu do těchto práv

⁸⁸ Čl. 10 odst. 1 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky - znění od 1. 1. 1999. In: *Zákony pro lidi.cz*

⁸⁹ ČESKO. Čl. 1 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky - znění od 1. 1. 1999. In: *Zákony pro lidi.cz*

⁹⁰ Všeobecná deklarace lidských práv, New York, 1948, Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

⁹¹ (BARTOŇ, Michal. Čl. 1 [Svoboda, rovnost, důstojnost. Charakteristika základních práv]. In: *Listina základních práv a svobod. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2021, s. 73.*)

⁹² Článek 7 Listiny (1) Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem. (2) Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu., Článek 8 (1) Osobní svoboda je zaručena. (2) Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku., Článek 9 Listiny (1) Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

dochází k narušení všech tří zmíněných hodnot, třebaže míra zásahu do každé z nich nemusí být ekvivalentní a stejně zřetelná.

V docela jiné podobě vystupuje lidská důstojnost v článku 10 odstavce 1 Listiny. Článek 10 odst. 1 Listiny zní: „*Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“⁹³ Použiji-li metodu systematického výkladu, docházím k závěru, že zařazení lidské důstojnosti do dvou odlišných hlav Listiny může implikovat i pravděpodobný odlišný obsahový význam. Zatímco lidská důstojnost v článku 1 Listiny spadá pod hlavu nazvanou Obecná ustanovení, která spolu s preambulí předurčují cíle a charakter celé listiny, lidská důstojnost v článku 10 odst. 1 Listiny se již řadí po boku ostatních základních práv a svobod v taktéž v nazvaném oddílu Základní lidská práva a svobody. V tomto případě hledím na lidskou důstojnost jako na samostatné základní právo, za jehož integrálními součásti můžeme považovat, jak osobní čest, dobrou pověst, tak ochranu jména (judikatura se však k tomuto výkladu staví nekonzistentně). Toto zakotvení lidské důstojnosti z něj tvoří subjektivní právo a k němu přirozeně vzniklé subjektivní povinnosti požadující zdržení se jiných zasahovat do tohoto práva jinými subjekty.

Projevem této skutečnosti je negativní závazek, jinak řečeno negativní status a s ním spojená povinnost státu do této sféry (osobnostních práv) nezasahovat, ale naopak poskytnout tomuto právu i ochranu.⁹⁴ Promítnutí subjektivního charakteru takto pojaté důstojnosti se poté projevuje v českém právním řádu, například v občanském zákoníku, jak bude zmíněno dále.⁹⁵

Vztah a uplatnění obou článků Listiny lze ilustrovat na příkladech, za jakých okolností se lze těchto práv domáhat. Článek 1 Listiny promítající lidskou důstojnost jako objektivní hodnotu není třeba výslovně namítat při uplatňování veřejné moci, jinak řečeno, tato hodnota musí být vždy přítomna při jednání s adresátem veřejné moci. Naproti tomu právo vyjádřené v článku 10 (1) Listiny může být do jisté míry předmětem omezení. Které pojetí a jak v naší i zahraniční

⁹³ Čl. 10 odst. 1 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky - znění od 1. 1. 1999. In: *Zákony pro lidi.cz*

⁹⁴ HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN isbn978-80-7400-812-2. str.326

⁹⁵ tamtéž

judikatuře soudci aplikují se budou podrobněji věnovat v kapitole čtvrté nazvané Judikatura.

3.2 DŮSTOJNOST V EVROPSKÝCH DOKUMENTECH

Účelem Evropského společenství (nyní EU) byly zpočátku především ekonomické zájmy. Členské státy této mezinárodní organizace později přistoupily k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále Úmluva), čímž se jevila oblast ochrany lidských práv za dostačující. Právě až judikatura Evropského soudního dvora vnesla, do té doby čistě ekonomického prostředí, otázku základních práv a v její návaznosti byla poté přijata i Listina základních práv EU (dále LZPEU). Případný konflikt mezi Úmluvou a LZPEU je řešen v článku 52 odstavce 3 LZPEU: „*Pokud tato listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim přikládá uvedená úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu.*“⁹⁶

3.2.1 EVROPSKÁ ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

Ačkoliv v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva) nenalezneme tak široký výčet práv a svobod, jako jsme tomu byli zvyklí u Všeobecné deklarace lidských práv, tak díky činnosti Evropského soudu pro lidská práva můžeme mluvit o stále se tvořícím a živém dokumentu a systému.⁹⁷

Tento systém je zastřešen Radou Evropy založenou 5.5. 1949 podepsáním tzv. Londýnské smlouvy deseti zakládajícími státy. Původním záměrem byla společná integrace jejích členů, nicméně tato iniciativa byla později převzata Evropským společenstvím a Rada Evropy obrátila pozornost směrem k ochraně

⁹⁶ Listina základních práv EU, Úřední věstník, C 326/391.

⁹⁷ FOREJTOVÁ, Monika. *Právní stát ve světle evropských hodnot a ústavních garancí demokracie v mezinárodní perspektivě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018. ISBN 9788026108597.

lidských práv a svobod. Zmíněná Úmluva byla podepsána v rámci Rady Evropy dne 4.11.1950 a v průběhu dalších let se k ní připojovaly další státy. Samotný text Úmluvy byl poté několikrát pozměněn řadou protokolů, týkajících se jak rozšíření katalogu lidských práv, tak samotné úpravy kontrolního mechanismu, v jehož důsledku byl Evropský soud pro lidská práva poprvé svolán v roce 1959 v případě *Lawless* proti Irsku č. 332/57.⁹⁸ Právě až 13. protokol k této úmluvě, který byl podepsán roku 2002, explicitně hovoří o důstojnosti, když stanoví: „*Členské státy Rady Evropy, které podepsaly tento protokol, přesvědčeny, že právo každého člověka na život je základní hodnotou demokratické společnosti a že zrušení trestu smrti je nezbytné pro ochranu tohoto práva a pro plné uznání nezadatelné důstojnosti všech lidských bytostí.*“⁹⁹

Bylo by samozřejmě mylné se domnívat, že až touto zmínkou o lidské důstojnosti v protokolu Úmluvy se stal tento princip součástí chráněných evropských ústavních hodnot. Lidská důstojnost zde zaujímala argumentační funkci pro zrušení trestu smrti. Samotná hodnota lidské důstojnosti se však už v původním textu Úmluvy, nejvýrazněji v článcích 3 a 8. Svým způsobem zde dochází v souvislosti se zrušením trestu smrti k akcentaci kantovského již jednou zmíněného hesla „*být člověkem znamená samo o sobě důstojnost.*“¹⁰⁰ Článek 3 Úmluvy zní: „*Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.*“ Článek 8 Úmluvy stanoví: „*Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.*“¹⁰¹

Právě tyto články představovaly nejčastější prozařování hodnoty důstojnosti, odkud ji právě i Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře nejčastěji čerpal.¹⁰² Ilustrativním případem článku 3 Úmluvy může být případ Irsko proti Spojenému království, kde se ESLP zabýval rozlišením mučení od jiných forem špatného zacházení. Severní Irsko bylo tou dobou sužováno teroristickými akcemi příslušníků Irské republikánské armády. Její aktivita byla příčinou a stimulem k přijetí opatření mezi Spojeným královstvím a Irskem o mimosoudním

⁹⁸ *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3. str 3.

⁹⁹ Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících)

¹⁰⁰ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 8071130419. str. 308.

¹⁰¹ *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3

¹⁰² Srov. rozsudek Evropského soudního dvora pro lidská práva v: *Habimi a ostatní proti Srbsku*, 3.6.2014, stížnost č. 19072/08

uvěznění. V roce 1971 však irská vláda podala stížnost na Spojené království, které se mělo dopouštět krutých praktik při výsleších. ESLP zde konstatoval, že užití techniky měly za cíl vyvolat pocit hrubého pokoření a způsobit psychické a fyzické utrpení vyvolávající vedle úzkostí a strachu také pocit méněcennosti v jejichž důsledku byl člověk ponižován na pouhý objekt. ESLP nakonec rozhodl, že se v daném případě sice jednalo o nelidské a ponižující zacházení, nejednalo se však o vyšší míru intenzity, která by představovalo mučení.¹⁰³

3.2.2 LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE

Ve formě nezávazné politické deklaráce byla roku 2000 připojena k Smlouvě z Nice Listina základních práv EU (dále jen LZPEU). Svůj osud poté sdílela s návrhem Ústavy pro Evropu, aby nakonec byla z tohoto dokumentu vyčleněna a roku 2007 ve Štrasburku opět vyhlášena jako právně nezávazný dokument.¹⁰⁴

Velký milník pro tento dokument představovala Lisabonská smlouva, jejíž článek 6 ji garantuje stejnou právní sílu jako Smlouvy, čímž se LZPEU stala součástí primárního práva EU.¹⁰⁵ Odtud plynula její provázanost s Lisabonskou smlouvou, kdy její normativní osud byl závislý na vstupu Lisabonské smlouvy v platnost.¹⁰⁶ Samotná LZPEU však nebyla přímo součástí smluvního textu. Česká republika Lisabonskou smlouvu ratifikovala 3. listopadu 2009 a smlouva poté vstoupila v platnost 1. prosince 2009.

LZPEU je rozčleněna do preambule a sedmi hlav (seřazeno postupně DŮSTOJNOST, SVOBODY, ROVNOST, SOLIDARITA, OBČANSKÁ PRÁVA, SOUDNICTVÍ, OBECNÁ USTANOVENÍ UPRAVUJÍCÍ VÝKLAD A POUŽITÍ LISTINY). V kontrastu s Úmluvou je zde důstojnost nejen explicitně zmíněna, ale také tu zaujímá přední místo. Hlava I (Důstojnost) obsahuje pět článků a jejich interpretaci nabízí Konventem vypracovaný dokument obsahující vysvětlení

¹⁰³ Irsko proti Spojenému království, stížnost č. 5310/71.

¹⁰⁴ GERLOCH, Aleš a Jan WINTR, ed. *Lisabonská smlouva a ústavní pořádek v ČR*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-192-2. str 325

¹⁰⁵ Srov. Článek 6 Lisabonské smlouvy: Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince, 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy, Dostupné z : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>

¹⁰⁶ GERLOCH, Aleš a Jan WINTR, ed. *Lisabonská smlouva a ústavní pořádek v ČR*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-192-2. str 325

k LZPEU (tento dokument je pouze pomocným nástrojem, nikoliv závazným vysvětlením.¹⁰⁷ Článek 1 LZPEU „*Lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna.*“¹⁰⁸ z velké části vychází z článku 1 Všeobecné deklarace lidských práv a přebírá tak i její uchopení důstojnosti jako ideového zdroje základních práv.¹⁰⁹ Článek 2 LZPEU stanovuje právo na život a zákaz trestu smrti.

Ustanovení článku 3 LZPEU odst. 1 „*Každý má právo na tělesnou a duševní integritu.*“ a odst. 2 „*V lékařství a biologii musí být dále respektován: svobodný a vědomý souhlas dotčené osoby dle podmínek stanovených zákonem, zákaz eugenických praktik, zejména těch, které mají za cíl výběr osoby, zákaz činit z lidského těla či jeho části jako takových, zdroj příjmů, zákaz reprodukčního klonování.*“¹¹⁰ reaguje na rozvoj medicíny, ale i nelidské praktiky, zejména rasově zaměřené eugenické výzkumy a pokusy během druhé světové války, které poukázaly na zcela nové potencionální útoky na lidskou důstojnost. Bylo nezbytné na tento vývoj vědy, v případě eugeniky spíše o zneužití vědy, reagovat, což se stalo vedle LZPEU také přijetím Úmluvy o lidských právech a biomedicině.

Článek 4 LZPEU „*Nikdo nesmí být mučen nebo podroben nelidskému či ponižujícímu trestu anebo zacházení.*“ se překrývá s téměř totožným článkem 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a nakonec článek 5 odst. 3 LZPEU „*Obchod s lidskými bytostmi je zakázán.*“ Chrání lidskou důstojnost v reakci na vývoj mezinárodního zločinu s obchodováním s lidskými bytostmi.

Důstojnost dále nalezneme v hlavě čtvrté (SOLIDARITA) LZPEU, konkrétně v článku 31 odst. 1 LZPEU „*Každý pracovník má právo na takové pracovní podmínky, které respektují jeho zdraví, osobní bezpečnost a **důstojnost.***“ a v odst. 3 „*V rámci boje proti vyčleňování ze společnosti a proti chudobě Unie uznává a respektuje právo na sociální pomoc a podporu v bydlení, které mají zajistit **důstojnou** existenci všem, kdo nedisponují dostatečnými prostředky, dle podmínek stanovených právem Evropského společenství a legislativou jednotlivých*

¹⁰⁷ Úřední věstník Evropské unie: 2007/C 303/02 [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:32007X1214\(01\)#ntr1-C_2007303CS.01001701-E0001](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:32007X1214(01)#ntr1-C_2007303CS.01001701-E0001)

¹⁰⁸ Článek 1 Listiny základních práv EU, Úřední věstník, C 326/391.

¹⁰⁹ Srov. *Všeobecná deklarace lidských práv*. 1948, Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf> a *Listina základních práv Evropské unie*, 12012P/TXT, Dostupné z: [http://publications.europa.eu/resource/authority/fd_400/R32007X1214\(01](http://publications.europa.eu/resource/authority/fd_400/R32007X1214(01)

¹¹⁰ Tamtéž článek 3.

*států a jejím uplatňováním.*¹¹¹ Esence lidské důstojnosti se zde promítá i do sociálních práv a vyžaduje tak aktivní složku státu na zabezpečení práv s tím souvisejících tak, aby nebyla ohrožena lidská důstojnost v důsledku sociálního vyloučení.

3.3 DŮSTOJNOST V ZÁKONNÉ ROVINĚ

Z dosavadního výkladu o lidské důstojnosti můžeme nabýt představu o jejím obtížném uchopením a načrtnutí alespoň jejích obrysů ve znění právních norem. Principy zakotvené v ústavě sice vyjadřují jejich závažnost, nicméně zřetelnější kontury nám poskytuje právě až zákonná úprava. Jen stěží si lze představit argumentaci obecných soudů v případě interpretace tak obsáhlého a abstraktního pojmu jako je lidská důstojnost, ponechala-li by se pouze v ústavním a velmi abstraktním znění. Lidská důstojnost by měla být chráněna již v rovině zákonné, tím spíše když jsem lidskou důstojnost v článku 10 odst.1 Listiny vymezil i jako právo subjektivní.

Průnik důstojnosti z ústavní roviny je obecněji připomínán již v § 2 Občanského zákoníku (dále OZ) , když v § 2 odst. 2 stanoví *„Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.*¹¹² Uvedený paragraf nám tedy stanovuje povinnost ústavně konformního výkladu všech soukromoprávních ustanovení, což se samo o sobě zdá být nadbytečné.¹¹³ Mluvíme zde o horizontálním působení lidských práv a jejich vlivu na utvoření soukromého práva.

Občanský zákoník poté hovoří explicitně o lidské důstojnosti hned v základních zásadách. Paragraf 3 OZ odst. 1 zní: *„Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu*

¹¹¹ Tamtéž, článek 31 odst. 1, 3.

¹¹² Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 2 ods. 2.

¹¹³ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 38.

druhým.¹¹⁴ a v odst. 2 písmene a) když stanoví: „*Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí.*“¹¹⁵

Jak §2 OZ, tak §3 OZ nám tedy spíše připomínají a odkazují na hodnoty, na kterých je občanský zákoník postaven a které jsou pevně ukotveny právě již v ústavní rovině a mezinárodních dokumentech, čemuž odpovídá i systematické zařazení takto pojaté důstojnosti v úvodu předpisu.

Budeme-li pohlížet na lidskou důstojnost jako na imanentně vrozenou vlastnost, tak musí nutně být propojena s právní osobností, jakožto způsobilostí mít práva a povinnosti. Mluvíme také o právní subjektivitě, jež vzniká narozením. Člověk se rodí jako subjekt, nikoliv objekt, a proto právní subjektivita je výrazem lidské důstojnosti.¹¹⁶ Právní osobnost vzniká narozením a zaniká smrtí. Člověk má právní osobnost od narození až do smrti.¹¹⁷

Zřetelnější projev ochrany lidské důstojnosti v občanském zákoníku najdeme v §81 až §117 OZ. Ustanovení paragrafu 81 odst.1 OZ zní: „*Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.*“ a odst. 2 „*Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*“¹¹⁸

Lidská osobnost může být poškozena v kterékoliv své složce (tělesná integrita, svoboda, soukromí), kam je organicky řazena také důstojnost. Zásahy do osobnosti člověka však nesmí překročit meze stanovené ústavním pořádkem, ale také právě zákonem.¹¹⁹ V tomto případě tedy můžeme mluvit i o omezení důstojnosti, přičemž tyto zásahy musí vždy respektovat zajištění elementární úcty k důstojnosti.¹²⁰ Jedině tak lze naplnit požadavky proporcionality v souvislosti s omezením důstojnosti jako subjektivního práva a zachování požadavku nedotknutelnosti její objektivní hodnoty.

¹¹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 3 ods. 1.

¹¹⁵ Tamtéž, odst. 2 písmene a).

¹¹⁶ Srov. DOBROVOLNÁ, Eva.. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, str. 178.

¹¹⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 23.

¹¹⁸ Tamtéž, § 81 odst. 1, odst. 2.

¹¹⁹ TŮMA, Pavel. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, § 81 str. 388–468.

¹²⁰ Srov. Stanovisko NS Cpjn 13/2007.

Otázka nad ochranou důstojnosti zemřelého vybízí k provokativním úvahám, zda spolu se zánikem absolutního osobnostního práva nezaniká i ochrana důstojnosti. §92 (1) OZ zakazuje nakládání s lidskými pozůstatky nedůstojným způsobem. Je tedy zřejmé, že tělo jako hmotný objekt stále ochrany požívá a tělo jako takové také tvoří jednu ze složek lidské osobnosti.¹²¹ Ad absurdum by vznikla situace, kdy minuta před a po smrti by způsobovala odlišnou ochranu takového člověka.¹²² Spolu s touto problematikou postmortální ochrany se otevírá další diskurz nad zásahem do důstojnosti v případě kontroverzních výstav lidských těl.¹²³

Markantním a zcela přirozeným promítnutím lidské důstojnosti dochází v oblasti trestního práva. Nemůže tomu být ani jinak, jelikož zde dochází k nejcitelnějším zásahům do lidských práv, nejčastěji v podobě omezení osobní svobody. Ani systematika zvláštní části trestního zákona neporušuje pravidlo „hodnotového řazení“, když řadí nejzásadnější objekty trestných činů postupně - Trestné činy proti životu a zdraví, Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a v hlava třetí s názvem Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Lidská důstojnost hraje zásadní roli v trestním právu při ukládání sankcí, kdy trestní zákoník stanovuje jejich pravidla v §37 odst. 1 „*Trestní sankce lze ukládat jen na základě trestního zákona.*“ a v odst. 2 „*Pachatelé nelze uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce. Výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost.*“¹²⁴

Kruté a nepřiměřené sankce by měly za následek nejen nepřiměřený zásah do osobní integrity člověka, ale v souvislosti s ním i přirozeně značný zásah do jeho důstojnosti. Důstojnost coby objektivní ústavní hodnota (vyjádřena v článku 1 odst.1 Listiny) nemůže být porušena. Trestněprávně sankcionovaná osoba i přes zřetelné zásahy do osobnosti člověka neztrácí lidskou důstojnost, a proto se s ní nesmí zacházet jako s objektem.¹²⁵ Ostatně zákaz mučení, či podrobení se krutému

¹²¹ TŮMA, Pavel. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, § 81 str. 388 -468.

¹²² SCHÖNBERGER. Postmortaler Persönlichkeitsschutz, str. 8.

¹²³ FRASSEK, R. Geldentschädigung bei Verletzung des sogenannten postmortalen Persönlichkeitsrechts. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2004, str. 11.

¹²⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 37.

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 496-502.

a nelidskému nebo ponižujícímu jednání nebo trestu je právě vyjádřen v článku 7 odst. 2 Listiny základních práva a svobod.

Zvláštní skupinu útoků proti lidské důstojnosti poté najdeme v hlavě III upravující trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, přičemž v této oblasti se zákon neomezuje pouze na útoky ve sféře pohlavního zneužití, ale i s nimi příbuznými útoky na důstojnost v podobě výroby, či šíření dětské pornografie.

Další oblastí, kde je přítomnost lidské důstojnosti velmi patrná, jsou sociální práva. Základem pro ně představuje hlava IV Listiny základních práv a svobod nesoucí název – Hospodářská, sociální a kulturní práva. Na sociální práva se pohlíží jako na koncept závazku státu vůči subjektům těchto práv.¹²⁶ Tato práva se pokládají za tzv. práva druhé generace. Jejich většinové uznávání přicházelo až po druhé světové válce a prozařování lidské důstojnosti v této oblasti se stává čím dál více patrné například díky rozvíjející se judikatuře.¹²⁷ Kratochvíl dodává: „*Ochrana sociálních práv skrze práva občanská je pak jednou z možností, jak dát ochraně sociálních práv větší váhu a důležitost.*“¹²⁸ Problematika sociálních práv a lidské důstojnosti se ukazuje i ve skutečnosti, že zákonodárce de facto vytyčuje rámec těchto práv, čímž v konečném důsledku může docházet k jejich omezování/rozšiřování podle toho, jaká politika je v té době uplatňována.

Při uplatňování sociálních práv přichází vedle principů solidarity v preambuli vyjádřené jako sdílené hodnoty lidství), také například princip zásluhovosti v souvislosti s pojistným, či daněmi. I přes to, že leckdy bychom museli až násilně lidskou důstojnost ze sociálních práv extrahovat, bezesporu ji spatříme jako základ sociálních práv v případě spojených s hmotnou nouzí, životním minimem a existenčním minimem dle zákona o životním a existenčním minimu. Ten také stanoví hranici příjmů osob, která je potřebná k zajištění životní úrovně k přežití.¹²⁹

Z popsané právní úpravy plyne nejen to, že důstojnost může představovat minimální normu respektu k jednotlivci, ale zásah do ní představuje i nelidské podmínky pro žití a nemožnosti si obstarat základní lidské potřeby. Jak důstojnost,

¹²⁶ HLOUCH, Lukáš. Čl. 30, Listina základních práv a svobod. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2021, str. 836.

¹²⁷ Srov. sp. zn. Pl. ÚS 29/08 z 21. 4. 2009 a sp. zn. I. ÚS 557/09 z 18. 8. 2009.

¹²⁸ KRATOCHVÍL, Jan, Sociální práva v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a Mezinárodním paktu o občanských a politických právech. Praha: Univerzita Karlova. 2010. 242 s. ISBN: 9788087146385, str. 43.

¹²⁹ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

tak lidská práva mohou a mají mnoho filozofických kořenů a tato skutečnost se promítá i do právních úprav, jak v ústavní, mezinárodní rovině a stejně tak jejího průniku do zákonné roviny.

4. JUDIKATURA

I přes veškerou snahu načrtnout ideu důstojnosti analýzou jejího historického vývoje a zasazení v ústavní a zákonné rovině, skýtá uchopení tohoto esenciálního principu v právní praxi mnohá úskalí. V předchozích kapitolách jsem narazil na některé mantinely a jindy naopak zůstaly hranice této hodnoty nevytyčené. Právě rozhodovací činností soudů, především Ústavního soudu ČR, ale také Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie, se pokusím zodpovědět otázky, které mi během této práce vytanuly. Nejprve popíši jednotlivé vztahy mezi uvedenými soudy a v dalším bude kapitola členěna dle právních otázek ve vztahu k lidské důstojnosti.

4.1 PŘÍSTUP ÚSTAVNÍHO SOUDU K LISTINĚ ZÁKLADNÍCH PRÁV EU A EVROPSKÉ ÚMLUVĚ O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV

Vstupem Lisabonské smlouvy v platnost (1.12.2009) se stala Listina EU právně závazná a bylo potřeba vymezit její postavení v českém právním řádu. Použijeme-li nálezný sp. zn. Pl.ÚS 36/01¹³⁰ je třeba do ústavního pořádku zařadit i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, přičemž lidskoprávní kritéria Listina EU nepochybně splňuje.¹³¹

Vedle toho se setkáváme ovšem i s názory, že Listina EU je mezinárodní smlouvou dle článku 10a Ústavy, přičemž tento názor je podpořen nálezem

¹³⁰ Nad rámec přezkumu se ÚS v tomto nálezu vyjádřil i k samotnému postavení mezinárodních smluv o lidských právech v souvislosti, „euronovely“ Ústavy a konstatoval „V nepřípustnosti změny podstatných náležitostí demokratického právního státu je obsažen i pokyn Ústavnímu soudu, dle kterého žádnou novelu Ústavy nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod.....Proto rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení § 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.“ Pl.ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 bod VII, Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-36-01>.

¹³¹ Magdaléna Svobodová, Právní rozhledy 23-24/2017, str. 823.

Ústavního soudu tzv. Cukerné kvóty III¹³². Ústavní soud v tomto nálezu dovedl, že vstupní branou pro unijní právo do českého právního řádu je právě již zmíněný článek 10a Ústavy a zároveň si potvrdil právo opětovného převzetí propůjčených pravomocí Unii Českou republikou. Ve dvou nálezech ve věci Lisabonské smlouvy (pl. ÚS 19/08 a 29/09) poté potvrdil svoji roli vrcholného ochránce české ústavnosti.¹³³ Zde je nutné připomenout, že Ústavní soud ČR nepředpokládá rozšíření ústavního pořádku o unijní právo, a proto případný spor mezi vnitrostátním a unijním právem rozhodují obecné soudy. I přesto si však ÚS ponechal možnost ve vzácných případech podat předběžnou otázku k Soudnímu dvoru.¹³⁴

S jistotou ovšem můžeme říct, že Listina EU je součástí unijního práva, přičemž článek 6 Lisabonské smlouvy ji zařazuje do práva primárního. Touto optikou nám vzniká rozkol v pohledu na Listinu EU, jelikož není jasné, zda na ni pohlížet jakožto na mezinárodní smlouvu o lidských právech, či spíše jako na unijní primární právo. I když by se na první pohled mohlo zdát, že výsledný efekt obou bude podobný, nebude tomu tak na základě její další aplikace v řízení před Ústavním soudem. Z dosavadních nálezů Ústavního soudu plyne, že Listina EU v jeho aplikaci hraje spíše sekundární roli, což potvrzují i četné výroky Ústavního soudu, když shledává rozpor hlavně s Listinou, Úmluvou, nikdy však s Listinou EU.¹³⁵ Z již zmíněného nálezu Cukerných kvót III vyplývá, že Listina EU zde vystupuje jako mezinárodní smlouva v režimu článku 10 a Ústavy a i přes svůj lidskoprávní charakter ji neřadíme do ústavního pořádku. I přesto tak bude muset Ústavní soud vykládat vnitrostátní právo ve světle práva evropského. Tento závěr vyplývá mimo jiné i z usnesení sp. Zn. II ÚS 1537/16, když stanoví, že¹³⁶ „*Referenční rámeček ústavního přezkumu proto také tvoří Listina EU.*“¹³⁷ Pakliže vnitrostátní orgán poruší při aplikaci unijního práva Listinu EU, obrací se dotčená osoba ke Komisi, která v případě zjištění podstatného porušení může podat žalobu

¹³² Pl.ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006.

¹³³ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7. str. 97.

¹³⁴ SVOBODOVÁ, Magdaléna. Listina základních práv EU v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Právní rozhledy*, 2017, č. 23-24, str. 823-828.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2016, sp. zn. II. ÚS 1537/16.

na daný stát u Soudního dvora EU. V případě, že akt orgánu EU se bude jednotlivce dotýkat bezprostředně a osobně, může podat sám žalobu u SDEU.¹³⁸

Odlisný osud sledujeme u Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Česká republika se stala dne 30.6.1993 členem Rady Evropy a rovněž byla s účinností od 1.1.1993 považována za smluvní stranu Úmluvy. Postavení Úmluvy bylo nadále ovlivněno přijetím „euronovely“ Ústavy, kdy došlo k odstranění kategorie mezinárodních lidskoprávních smluv a nový článek 10 stanovuje: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva,*“ a tak lidskoprávní smlouvy srážel z jejich privilegovaného postavení.¹³⁹ Nedlouho poté však ve svém již zmíněném Konkurzním nálezu Ústavní soud mezinárodní smlouvy o lidských právech defacto začlenil do ústavního pořádku, s čímž také souvisí možnost následného přezkumu ústavnosti Ústavním soudem.

Na první pohled Ústavní soud Konkurzním nálezem sice zajistil ochranu již jednou garantovaným lidským právům, na druhou stranu dle mého názoru otevřel Pandořinu skříňku dalším interpretacím. Zařazením Úmluvy vedle Listiny základních práv a svobod vytvořil ÚS potencionální konflikt obou dokumentů, přičemž není jasné, kdo ve svém důsledku je kompetentní k jejich výkladu, zda Ústavní soud, či Evropský soud pro lidská práva. Dle komentáře autorů Kmece a Bobka k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv by byl logickým a posledním interpretem Evropský soud pro lidská práva.¹⁴⁰

Abych doplnil tento vztahový trojúhelník mezi Ústavním soudem ČR, Soudním dvorem EU a Evropským soudem pro lidská práva, pokusím se nakonec ještě popsat vztah mezi těmito dvěma evropskými soudy. Slibně se rýsující vztah mezi nimi, který by sjednotil mechanismus ochrany lidských práv v Evropě, skončil nezdarem. Soudní dvůr EU ve svém posudku o návrhu, „Přistoupení Evropské Unie k Evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod“ vyjádřil názor o jeho neslučitelnosti se Smlouvou o EU a FEU.¹⁴¹

¹³⁸ Článek 263 Smlouvy o fungování Evropské unie, 12016E/TXT.

¹³⁹ KMEC Jiří, BOBEK Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, str. 143.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ FOREJTOVÁ, Monika. Portál Články Závaznost soudních rozhodnutí – judikatura Evropského soudu pro lidská práva a judikatura Soudního dvora EU. PRÁVNÍ PROSTOR [online]. 2017 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z:

Prozatím klíčovým rozhodnutím o vzájemném postavení obou soudů je rozhodnutí ESLP ve věci Bosphorus,¹⁴² ze kterého vyplývá pro státy Evropské úmluvy odpovědnost za bezrozpornost opatření vyplývajících z jejich mezinárodních závazků a Úmluvy, přičemž je kladen důraz na odpovídající ochranu práv Evropskou unií jako tomu v daném případě poskytuje Evropská úmluva.¹⁴³

4.2 OBJEKTIVNÍ HODNOTA, ČI SUBJEKTIVNÍ PRÁVO?

Použití mechanismu důstojnosti v evropské judikatuře se komplikuje již v jeho elementárním pojetí. Lidská důstojnost je interpretována mnoha způsoby a běžně se tak děje v celé Evropě napříč nejvyššími ústavními institucemi. Trýznivá a krutá historie států, které byly poznamenány druhou světovou válkou a totalitními režimy, v nich ožívuje stále ještě neblahou zkušenost, které se odráží na pojetí lidské důstojnosti. Tato zkušenost rezonuje i v našem právním prostředí, přičemž část judikatury interpretuje důstojnost jako objektivní, nejvyšší hodnotu ústavního pořádku, třebaže další část judikatury se k tomuto absolutnímu pojetí staví skepticky.¹⁴⁴ Otázku, zda je vůbec nutné se přiklonit striktně k jednomu z těchto pojetí se pokusím zodpovědět na základě nálezů Ústavního soudu České republiky.

Významným nálezem, který nám osvětlí pozici lidské důstojnosti v ústavním pořádku ČR, je případ faráře Jana Šimsy, odsouzeného za napadení pracovníka Státní bezpečnosti v 80. letech minulého století. Ústavní soud ve svém nálezu II.ÚS 2268/07 dovodil, že aktivita StB měla tehdy vůči faráři za cíl omezit jeho osobní svobodu a zaútočit na lidskou důstojnost. Lidskou důstojnost tu vymezil „*Jako hodnotu ukotvenou v samých základech celého řádu základních práv obsažených v ústavním pořádku. Je s ní spojen nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne zákaz činit z člověka pouhý objekt státní*

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/zavaznost-soudnich-rozhodnuti-judikatura-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-a-judikatura-soudniho-dvora-eu>

¹⁴² Bosphorus Hava Yolları Turizm v Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland [GC], rozsudek velkého senátu z 30. června 2005, sp. zn. 45036/98.

¹⁴³ FOREJTOVÁ, Monika. Portál Články Závaznost soudních rozhodnutí – judikatura Evropského soudu pro lidská práva a judikatura Soudního dvora EU. PRÁVNÍ PROSTOR [online]. 2017 [cit. 2021-03-24].

¹⁴⁴ *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506. str. 282.

*vůle anebo zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu.*¹⁴⁵

Shodný náhled na lidskou důstojnost jako objektivní ústavní hodnotu shledal Ústavní soud dále například v nálezu pl. ÚS 29/08, kde se zabýval posouzením ústavnosti daně z převodu nemovitostí. V tomto nálezu Ústavní soud opět nachází objektivní ústavní hodnotu v lidské důstojnosti, která je zde odůvodněním základního existenčního minima.¹⁴⁶ Tento nález přispívá i k odůvodnění a prozařování tohoto principu v sociálních právech které, ač v listině neobsahují explicitně vazbu na lidskou důstojnost, tak ústavní soud ji zde deklaruje a připomíná.

Nález I. ÚS 1586/09 staví lidskou důstojnost dokonce do privilegované pozice, když lidskou důstojnost pasuje do nejvyšší hodnoty celého českého právního řádu a ústavního pořádku, zároveň její vlastností je nadřazenost k základním právům.¹⁴⁷ Můžeme si zde pokládat otázku, zda Ústavní soud zamýšlel její superiorní pozici zdůraznit ještě před hodnotami svobody a rovnosti, tak jako tomu je v Základním zákonu Spolkové republiky Německo, kde čl.1 odst. 1 zní:

*„Důstojnost člověka je nedotknutelná. Je povinností všech státních orgánů ji respektovat a chránit.“*¹⁴⁸

Nakonec důstojnost jako hodnota nadřazená lidským právům v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv se zrcadlí v rozhodnutí ESLP, jak uvádí v odlišném stanovisku soudkyně Eliška Wágnerová v nálezu PL. ÚS 16/04. Ta poukazuje na skutečnost, že i přesto, že povaha postavení důstojnosti v naší Listině se může jevit odlišně než například v německém GG článek 1, zaujímá nejvyšší ústavní princip a na jako takovou nelze aplikovat test proporcionality.¹⁴⁹

Při hledání v databázi rozhodnutí ESLP jsem k pojmu důstojnost našel bezmála 2000 rozhodnutí obsahující explicitně vyjádřený pojem důstojnosti z přibližně 64 000 rozhodnutí celkově (tj. cca 3%). Vzhledem ke skutečnosti, že samotná Úmluva pojem důstojnost ve svém doslovném znění neobsahuje, pokládám toto číslo za relevantní důkaz jejího promítnutí do evropského právního

¹⁴⁵ II. ÚS 2268/07, Sbírka nálezů a usnesení ÚS, 48/2008.

¹⁴⁶ Ústavní soud, Pl. ÚS 29/08, Sbírka nálezů a usnesení ÚS, 53/2009, bod 45.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09) bod 33.

¹⁴⁸ Artikel 1 (1), Das Grundgesetz.

¹⁴⁹ odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové, Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

řádu. A právě ESLP ji v několika rozhodnutích deklaruje jako samotnou podstatu celé Úmluvy.¹⁵⁰

Jak nadpis podkapitoly napovídá, je namístě nyní pohledět na důstojnost ještě odlišnou optikou. Judikatura Ústavního soudu se totiž neomezuje pouze zakotvení důstojnosti jako hlavní hodnoty či zdroje lidských práv, ale vyvozuje i subjektivní stránku důstojnosti jako práva.

Vyvození lidské důstojnosti jako práva plyne z již zmíněného článku 10 (1) Listiny, který garantuje subjektivní právo na jejím zachování. Ústavní soud to potvrzuje v nálezu IV. ÚS 412/04 v souvislosti s omezením způsobilosti k právním úkonům.¹⁵¹ Je třeba zmínit, že toto základní právo zaručené Listinou se zcela nepřekrývá s ochranou lidské důstojnosti v občanském zákoníku v §11 a násl., ale že právo garantované Listinou je v tomto ohledu mnohem širší.¹⁵²

Spojíme-li tento výklad Ústavního soudu s nálezem, ke kterému dospěl o čtyři roky dříve, konkrétně se jedná o náleze I.ÚS 453/03¹⁵³, získáme zdánlivě ostřejší pohled na toto základní právo. Záměrně zde píši zdánlivě, jelikož v tomto nálezu je zmiňována jedna z integrálních součástí důstojnosti člověka, jímž je čest.¹⁵⁴ Podíváme-li ale se opět na článek 10 (1) Listiny, „*Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“ a optikou Ústavního soudu budeme hledět na čest jako integrální součást lidské důstojnosti, pak se nabízí pomocí argumentum per analogiam, že dobrá pověst a ochrana jména mohou být dalšími součástmi lidské důstojnosti. Pokud však by toto tvrzení bylo exaktní, kladu si otázku, proč by ústavodárce vlastně opakoval jedno a totéž v témže odstavci daného článku.

Odpověď na tuto otázku jsem hledal v témže nálezu a možným vysvětlením může být skutečnost, že osobní čest, dobrá pověst a ochrana jména jsou články jednoho a téhož řetězu, kdy poškozením jedné části dochází automaticky, byť v různé míře, k narušení částí s ní spojených. Ústavodárcův úmysl tedy mohl spočívat ve zvýraznění těch integrálních částí, které nemusí být kumulativně zasáhnuty, avšak postačí útok na jednu z nich, aby došlo k útoku na lidskou důstojnost. Jemný a nepatrný odklon takto pojatého subjektivního práva na

¹⁵⁰ Rozsudek Evropského soudního dvora pro lidská práva ze dne 26. dubna 2016 ve věci č. 10511/10 – Murray proti Nizozemsku.

¹⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

¹⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1191/08.

¹⁵³ Bod IV Nálezu I.ÚS 453/03: „Čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka.“.

¹⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03).

zachování lidské důstojnosti ovšem lze vysledovat v nedávném nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 3/14, kde naopak čest již není považována za neoddělitelnou součást lidské důstojnosti.¹⁵⁵ Relevantní odpověď na obsahové vymezení tohoto práva nám bude muset podat až budoucí judikatura.

Z uvedených analýz vyplývá, že zodpovědět otázku podkapitoly, zda se jedná o právo, či univerzální hodnotu, nelze jinak, než že jsou to dvě strany jedné a téže mince. Domnívám se, že není chybou distinkce na první pohled totožného pojetí. Jednostranné uchopení lidské důstojnosti by zde představovalo potencionální hrozbu pro následné zneužití, ať už absolutním vyprázdněním tohoto práva, či narušením samotného základu lidských práv. Proto možnost uchopení tohoto pojmu více různými způsoby nám prokazuje větší užitečnost a v samotném důsledku silnější ochranu.

4.3 PŘÍPUSTNOST OMEZENÍ LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI?

Lidská důstojnost tvoří jednu ze součástí kvalit člověka a zároveň je imanentní částí lidství. Tyto kvality jsou považovány za nedotknutelné, což je vyjádřeno jak řadou zásadních mezinárodních dokumentů, tak v preambuli Ústavy ČR. Lze však i přesto lidskou důstojnost omezit na úkor práv jiných? Můžeme vůbec uvažovat o omezení hodnoty, která je jádrem všech lidských práv? Otázka omezitelnosti lidské důstojnosti by byla těžce zodpověditelná bez exkurzu v předešlé kapitole, přesto i v současné době představuje nelehkou výzvu.

K vyřešení tohoto nelehkého úkolu nenapomáhá ani judikatura Ústavního soudu. Vezmu si k ruce opět nálezy I. ÚS 453/03 a tentokrát se zaměřím na poslední část již jednou citovaného judikátu - „[...]lidská důstojnost je[....] nezpochybnitelnou hodnotou, která nemůže být zákonem ani judikaturou omezována ani vyvažována jinými právy a zájmy.“¹⁵⁶ Tento závěr nám bez delšího rozboru jasně konstruuje důstojnost jako nezpochybnitelnou hodnotu, čemuž by

¹⁵⁵Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 3/14 bod 58: „Zatímco normativní obsah práva na osobní čest a dobrou pověst se proměňuje v závislosti na kulturním, prostorovém a časovém kontextu, lidská důstojnost je – zejména v ústavní doktríně Německa jako státu, jenž v minulosti prošel obdobími totalitních režimů - nezpochybnitelnou ústavní hodnotou, která nemůže být zákonem ani judikaturou omezována ani vyvažována jinými právy a zájmy, pracuje s ní ve své judikatuře i ESLP, přestože ji EÚLP výslovně nezmiňuje.“

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 3/14.

odpovídal smysl ustanovení článku 1 odstavce 1 Listiny. Zjevná nekonstantnost interpretace se ovšem objevuje v témže samém nálezu, kdy odděluje hodnotu lidské důstojnosti od cti jakožto integrální součásti lidské důstojnosti, která naopak zde nemá pevný normativní obsah a může se například v časovém kontextu měnit.¹⁵⁷ Domnívám se, že zde Ústavní soud leckdy nerozlišuje mezi jednotlivými přístupy k lidské důstojnosti, kvůli čemuž se nám mohou zásadní obrysy tohoto pojmu opět vytrácet. Nicméně se domnívám, že v tomto případě jde spíše o výsledek nešťastné interpretace, což je podpořeno i skutečností sedmi odlišných stanovisek samotných ústavních soudců k tomuto nálezu.

Pokud v předešlém nálezu Ústavní soud hovořil o nezpochybnitelné hodnotě, tak v nálezu II. ÚS 2268/07 mluví již dokonce o hodnotě nadpozitivní ve smyslu hodnot v článku 9 odst. 2 Ústavy a uvádí, že její ochrana je nejvyšším a nejjobecnějším účelem práva. Dle tohoto nálezu je chápána lidská důstojnost jako hodnotové vyjádření jádra lidských práv, které nemůže být jakkoliv omezováno, či poměřováno s jinými právy,¹⁵⁸ přičemž, garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti.¹⁵⁹

Takto pojaté principiální a neomezitelné vyjádření lidské důstojnosti poté ÚS v nálezu Pl. ÚS 27/16 vylučuje vystavit testu proporcionality, protože jakýkoliv zásah do něho je zakázán v každé situaci.¹⁶⁰ Právě učiněným závěrem vytváří kolem důstojnosti jakousi absolutní ochranou auru, která se ovšem vztahuje především k důstojnosti v pojetí článku 1 odst. 1 Listiny.

Na základě pojetí absolutní neomezitelnosti lidské důstojnosti a zároveň její přítomnosti v jiných základních právech, bychom ji mohli používat jako nejvyšší argumentační kartu při téměř jakémkoliv zásahu do těchto práv. Právě před nadměrným nadužíváním a argumentací touto hodnotou varuje i ústavní soudkyně Šimáčková. Proto by její aplikace měla být uskutečňována zejména v případech, kdy si nelze pomoci konkrétními speciálními právy.¹⁶¹

K lidské důstojnosti lze přistoupit jako k subjektivnímu právu v článku 10 odstavce 1 Listiny, které může být naopak testu proporcionality podrobena, třebaže

¹⁵⁷ Srov. Bod IV Nálezu I.ÚS 453/03: „Čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka.“.

¹⁵⁸ *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506. str. 282.

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 29.2.2008, sp. Zn. II.ÚS 2268/07 bod 44.

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 18.12. 2018, sp. Zn. Pl. ÚS 27/16.

¹⁶¹ Sborník příspěvků z konference Weyrův den právní teorie 2015, svazek č. 530

judikatura v tomto ohledu není vždy konstantní. Ústavní soud v tomto kontextu nezapomíná reagovat na úzkou souvislost osobnostních práv s lidskou důstojností a jejich častého konfliktu se svobodou projevu, či v případech omezení svéprávnosti.¹⁶²

V případě svobody projevu a práva na ochranu osobnosti, v kterémž je zahrnuto právo na zachování lidské důstojnosti jako integrální složky se jedná o dvě základní lidská práva, která se svou podstatou nezřídka vzájemně dostávají do konfliktu. Právě v těchto případech budou soudy uplatňovat test přiměřenosti a zkoumat intenzitu zásahu mezi těmito právy. Stěžejními hledisky přezkumu bude projev založený na faktech, či vlastní hodnocení s přihlédnutím, zda je směřován vůči soukromé, či veřejné osobě, jak judikoval ESLP v nálezu *Lingens v. Rakousko*¹⁶³. Judikatura se v této oblasti značně vyvinula a příkladem z poslední doby může být nálezný Ústavního soudu sp. Zn. II. ÚS 171/12, kde je vymezeno v souvislosti s právem na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména několik sfér, kde dochází k uplatňování těchto práv. Konkrétněji se jedná o sféru soukromou, společenskou, občanskou a profesionální, kde vyjma sféry soukromé všechny ostatní tvoří sféru sociální. Rozdíl mezi nimi se poté projevuje v informačním sebeurčení, které platí ve sféře soukromé. Sociální sféra ale už tuto absolutní ochranu nepožívá a lze tedy do ní přiměřeně vstupovat a omezovat ji.¹⁶⁴

Velmi neurčitá hranice se rovněž vede mezi argumenty pro omezování či neomezování svéprávnosti, především tedy osob trvale duševně postižených.¹⁶⁵ Nahlédneme-li do nálezu I. ÚS 557/09, všimneme si, že Ústavní soud sice zpočátku přistupuje k pojetí lidské důstojnosti v Listině jako zaprvé k hodnotě a zadruhé jako k subjektivnímu právu. Argumentem k potencionálnímu omezení způsobilosti k právním úkonům pak zde slouží vedle článku 5 Listiny, také článek 10 odstavec 1 a 2, jejichž rozsah omezení by měl být ohraničen tak, aby nedošlo k zásahu do lidské důstojnosti. K tomu následně dodává, že „potencionální omezení těchto základních práv za tímto účelem však vždy musí být provedeno proporcionálně.“

¹⁶⁶ Z takto učiněného závěru nabývám pocit, že oba přístupy k lidské důstojnosti,

¹⁶²KOKEŠ, Marian. Čl. 10 Listina základních práv a svobod. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2021, str. 326.

¹⁶³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8.července 1986 ve věci stížnosti č. 9815/82 *Lingens* proti Rakousku.

¹⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 15.5.2012, sp. Zn. II. ÚS 171/12.

¹⁶⁵ Sborník příspěvků z konference Weyrův den právní teorie 2015, svazek č. 530

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 18.8.2009, sp. Zn.I. ÚS 557.

jakožto objektivní ústavní hodnoty a subjektivního práva, zde sehrávají totožnou roli. Takovýto výklad považuji za zmatečný v tom, že dle mého článkem 5 Listiny prozařuje důstojnost v pojetí ústavní objektivní hodnoty a přesto je zde „degradována“ a sesazena z nadpozitivního postavení a ad absurdum neuváženě dána všanc ke střetu s testem proporcionality. Dochází tedy zde výkladem ústavního soudu k jakémusi propojení těchto rovin.

Odepření způsobilosti k právním úkonům, a s tím spojeným zásahem do právní osobnosti a lidské důstojnosti, proto musí zcela dodržet objektivní hodnotu tak, aby daná osoba nebyla postavena na roveň pouhé věci a byla tak zachována alespoň elementární hodnota lidské důstojnosti.¹⁶⁷ Takové omezení musí být pouze v takovém rozsahu, v jakém daný člověk není schopen jednat.

Nakonec na základě judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze vidět tato chápání lidské důstojnosti i v jiných státech Rady Evropy. Příkladem může být rozsudek Jersild proti Dánsku, ve kterém čtyři jeho soudci vyjádřili souhlas s postupem dánských soudů, které uplatňovaly test proporcionality lidské důstojnosti a svobody projevu a lidská důstojnost zde nebyla považována za absolutní neomezitelnou hodnotu.¹⁶⁸

Dostane-li se tedy lidská důstojnost z objektivní roviny do roviny subjektivního práva, lze uvažovat o jejím omezení v souvislosti s jiným základním právem. V případě zásahu je třeba ctít Döringovo teorii objektu a přiměřenost omezení ke konkrétní osobě. Tyto odlišné podoby a jejich distinkce lidské důstojnosti v Listině ČR hrají tedy zcela zásadní roli při posuzování jednotlivých zásahů, přesto se v judikatuře setkáváme s ne zcela konzistentním výkladem.

4.4 PROMÍTÁ SE LIDSKÁ DŮSTOJNOST DO SOCIÁLNÍCH PRÁV?

Posuzování vztahu lidské důstojnosti a sociálních práv se nevyhnulo ani Ústavnímu soudu. Ten se tak musel zabývat otázkou ochrany lidské důstojnosti v souvislosti s respektováním sociálních práv v nálezu sp. Zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21.4.2009. Zde je také vidět zřetelná inspirace Spolkovým ústavním soudem při

¹⁶⁷ Tamtéž bod 18.

¹⁶⁸ *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506. str. 283.

posuzování hospodářského základu osobního života. Ústavní soud zde v bodě 45 ospravedlňuje existenci základního existenčního minima, jehož zdrojem má být právě lidská důstojnost jakožto ústavní objektivní hodnoty. Ta zde pasuje stát do aktivní role pro zajištění základních potřeb pro důstojnou existenci každému občanovi. Na lidskou důstojnost je v souvislosti s těmito právy nahlíženo spíše komunitaristickým způsobem, kdy její porušení může vést až k rozpolcení soudružnosti společnosti a následného ohrožení podstaty demokracie.¹⁶⁹

5. KOMPARATIVNÍ EXKURZ

5.1 EKVIVALENCE DŮSTOJNOSTI NAPŘÍČ EVROPOU?

Ač idea důstojnosti v Evropě vyrůstala ze společných kořenů pro všechny současné státy, bylo by unáhlené tvrdit její jednoznačnost a naprostou shodu v jejich jednotlivých přístupech k ní. Je přirozené, že tendence mechanismu ochrany lidských práv evropských zemí se bude snažit usměrnit právní a filozofickou pestrost této hodnoty tak, aby byla snadněji uchopitelná a určitelná. Zároveň však musí brát v úvahu diverzitu jednotlivých zemí, jak vykládá například článek 22 Listiny základních práv EU,

*„Unie respektuje kulturní, náboženskou a jazykovou rozmanitost.“*¹⁷⁰

K tomu dodávám, že významnost a sílu, jakou ty které státy přisuzují lidské důstojnosti v konstitucionální rovině, nebude totožná jen z aktuální rozmanitosti, ale rovněž z historických důvodů.¹⁷¹

5.2 NĚMECKO: REFLEXE MINULOSTI

Výše uvedená souvislost se velmi intenzivně projevuje ve Spolkové republice Německa, kde je důstojnost vyjádřena v článku 1 Základního zákona a na rozdíl od LZPS zde dokonce na první pohled vystupuje odděleně od svobody a

¹⁶⁹ Gúttler, Vojen. K otázce lidských práv tzv.druhé generace a jejich reflex do ústavního práva na lidskou důstojnost, Právník 6/2024, 153, str. 501-511.

¹⁷⁰ Listina základních práv Evropské unie, ve znění publikované v Úředním věstníku EU C 326/391 ze dne 26. 10. 2012.

¹⁷¹ Srov. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506. str. 283.

rovnosti. „*Důstojnost člověka je nedotknutelná. Dbát ji a chránit je povinností veškeré státní moci.*“¹⁷²

Toto postavení zaručuje lidské důstojnosti i tu vůbec nejvyšší možnou hodnotu, která má pravomoc omezovat další základní práva.¹⁷³ Ostatně toto postavení podporuje i judikatura Spolkového ústavního soudu Německa, když v nálezu BVerfGE - 45, 187 vyslovuje, že respekt a ochrana lidské důstojnosti patří mezi ústavní principy Základního zákona a „*Svobodná lidská osobnost a důstojnost reprezentují nejvyšší právní hodnoty v ústavním pořádku.*“¹⁷⁴ Tento případ se týkal uložení doživotního trestu odnětí svobody a toho, zda ustojí právě v rámci ústavnosti. I přes nejvyšší hodnotu důstojnosti tak jak je vyjádřena v úvodu Základního zákona, zde tento trest obstál. Byly zde ovšem interpretovány podmínky, bez jejichž splnění je jeho uložení zakázáno. Tyto podmínky otevírají za jistých okolností brány věznic a doživotně odsouzeným pachatelům tak dávají naději na svobodu. Zdůrazňují nepřípustnost vymezení pachatele jako objektu, kdy Spolkový ústavní soud zde definuje doživotní uvěznění takového pachatele bez těchto podmínek jako: „pouhý předmět boje (státu) proti zločinu“¹⁷⁵, kterému by byla odebrána vidina možnosti stát se opět svobodným. Takový pachatel by sehrával roli „odstrašujícího“ případu, přičemž by byla zasažena jeho práva v souvislosti se společenskou hodnotou a respektem. Podmínky budou splněny v tom okamžiku, kdy pachatel si bude vědom příležitostí, za kterých by mohl potenciálně v budoucnu opět nabýt ztracené svobody.

Zákonodárci bylo nakonec doporučeno přijmout opatření, které by tyto konstitutivní požadavky naplnily, přičemž tedy BVerfG (Das Bundesverfassungsgericht) navrhl stanovit možnost podmíněčného propuštění v případě doživotního trestu po uplynutí 12-15 let výkonu trestu, přičemž se ale vždy budou přezkoumávat pachatelovy předpoklady pro další případné konání trestných činů.¹⁷⁶

Nakonec stojí za zmínku případ tzv. Peep Show, kde se Spolkový správní soud musel postavit k otázce přednosti mezi důstojností jako hodnoty a svobodě

¹⁷² MÜNCH, Ingo von a Andreas von ARNAULD, KUNIG, Philip, ed. *Grundgesetz: Kommentar. Band 1.* 6., neubearb. Aufl. München: C. H. Beck, 2012, xxxvi, 2857 s. ISBN 978-3-406-58141-0. Art.1

¹⁷³ Staffen, Márcio Ricardo and Mher Arshakyan. “The legal development of the notion of human dignity in the constitutional jurisprudence.” (2016).

¹⁷⁴ BVerfGE 45, 187 -, Lebenslange Freiheitsstrafe“.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

jednotlivce se rozhodovat o svém právu na důstojnost. Soud zde odepřel udělit licenci představení, kde žena měla provádět striptýz v kabině, jejíž mechanismus spočíval ve vhození peněžní částky, který umožňoval danou ženu anonymně pozorovat. Soud zde rozhodl, že takovéto představení situuje danou ženu do role objektu, porušuje dobré mravy a dochází zde k narušení lidské důstojnosti jako objektivní hodnoty.¹⁷⁷

Soud tak rozhodl navzdory tomu, že samotné modelky vystupující v těchto představeních proti tomuto rozhodnutí protestovaly a považovaly ji za řádně placenou práci. Organizátoři vedle toho namítali, že modelky do tohoto podnikání vstoupily dobrovolně, čímž nemohla být poškozena jejich důstojnost. Argumentace soudu byla ovšem opřena o tvrzení, že lidská osoba se nemůže vzdát svých základních práv, zejména tedy práva na důstojnost. Mimo jiné soud shledává v tomto případě závažnější porušení základních práv v tom smyslu, že samotný útok zde proniká až do inherentní části lidské důstojnosti a jako ochránce ústavnosti je povinen tato práva chránit za každou cenu. Skutečnost, že účastenství na takovémto představení může být na první pohled dobrovolné, tedy bez fyzického přinucení, nemusí ještě nutně znamenat, že nebyly přinuceny vedlejšími okolnostmi, které měly vliv na jejich svobodnou vůli.¹⁷⁸

5.3 LIBERTÉ, ÉGALITÉ, FRATERNITÉ (ET DIGNITÉ)?

Docela jiný přístup pozorujeme ve francouzské konstituci, kde výslovné ustanovení odkazující na lidskou důstojnost chybí. Historické deklarace lidských práv zde cílily především na hodnoty rovnosti a svobody, přičemž průchod lidské důstojnosti byl dán až skrze francouzskou judikaturu v 90. letech minulého století. Nelze však pochybovat o tom, že tato hodnota byla po celou dobu skryta v samotném textu preambule (její zdroj mělo nabídnout ustanovení zmiňující se o krutosti druhé světové války)¹⁷⁹, odkud byla následně rozpoznána a vztažena do

¹⁷⁷ Staffen, Márcio Ricardo and Mher Arshakyan. "The legal development of the notion of human dignity in the constitutional jurisprudence." (2016).

¹⁷⁸ Mathias Reimann, Prurient Interest and Human Dignity: Pornography Regulation in West Germany and the United States, 21 U. MICH. J. L. REFORM 201 (1988). Available at: <https://repository.law.umich.edu/mjlr/vol21/iss1/8> str. 239 a násl.

¹⁷⁹ Hennette-Vauchez, S. (2014). Human dignity in French law. In M. Düwell, J. Braarvig, R. Brownsword, & D. Mieth (Eds.), *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives* (pp. 368-374). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511979033.044

právního řádu.¹⁸⁰ Došlo tedy ke složení jednotlivých fragmentů preambule, které následně povznesly tento princip do ústavní roviny.¹⁸¹ To ostatně dokazuje i její rychlé a celkem snadné přizpůsobení se její aplikaci. Její funkcí zde není ochrana hodnot, které by snad předtím nebyly chráněny, ale vyjádřením okolností, za kterých je taková ochrana nutná.¹⁸² Právě o lidské důstojnosti se Ústavní rada zmínila v rozhodnutí No.74-54DC v souvislosti s podporou slušného bydlení pro každého a svobodou matky na potrat do období prvního trimestru těhotenství.¹⁸³ Zatím není ovšem zcela jasné, zda dostane přednost interpretace lidské důstojnosti jakožto zdroje lidských práv, nebo jako rozšíření jeho katalogu, především v oblasti práv sociálních.¹⁸⁴

5.4 ROZDÍLNÁ OPTIKA IRSKA

Irská Ústava se jako jedna z prvních ústav vůbec, dovolávala lidské důstojnosti jako základní zásady již v roce 1937. Jedním ze specifíků je skutečnost, že dovolávání se lidské důstojnosti zde přichází již před vypuknutím druhé světové války, která je pokládána za hlavní příčinu následného enormního zájmu a vývoje idejí důstojnosti. Lidská důstojnost je spolu se svobodou zasazena do preambule a obě tak udávají směr celému hodnotovému řádu. Judikatura uplatňující a interpretující zásadu důstojnosti ji však obsadila do širokého spektra různých rolí, což se nakonec ukazuje spíše jako danajský dar.¹⁸⁵

Důstojnost bývá irskými soudy často aplikována jako interpretační podpora, či prozařující princip pro jiná ústavní ustanovení. Irský Nejvyšší soud tak v případě *Re Ward of Court*[1996] 2 IR 79¹⁸⁶ vyložil lidskou důstojnost více způsoby, a to

¹⁸⁰ Staffen, Márcio Ricardo and Mher Arshakyan. "The legal development of the notion of human dignity in the constitutional jurisprudence." (2016).

¹⁸¹ BARROSO, Luis Roberto. Here, there and everywhere: Human Dignity in contemporary law and in the transitional discourse. *Boston College International and Comparative Law Review*, p. 339.

¹⁸² Lanneau R. Human Dignity in France. In: Becchi P., Mathis K. (eds) *Handbook of Human Dignity in Europe*. Springer, Cham. 2018 https://doi.org/10.1007/978-3-319-27830-8_13-1

¹⁸³ Staffen, Márcio Ricardo and Mher Arshakyan. "The legal development of the notion of human dignity in the constitutional jurisprudence." (2016).

¹⁸⁴ Hennette-Vauchez, S. Human dignity in French law. In M. Düwell, J. Braarvig, R. Brownsword, & D. Mieth (Eds.), *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives* (pp. 368-374). Cambridge: Cambridge University Press. 2014
doi:10.1017/CBO9780511979033.044

¹⁸⁵ Srov. O'Mahony, Conor, The Dignity of the Individual in Irish Constitutional Law (January 8, 2016). Dieter Grimm, Alexandra Kemmerer & Christoph Mullers (eds), *Human Dignity in Context* (Oxford: Hart Publishing, 2016), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2712736>

¹⁸⁶ *Re a Ward of Court (Withholding Medical Treatment)*(No. 2) [1996] 2 IR 79 (SC) 163.

jednak jako normativní odůvodnění práva a také jako samostatně stojící ústavní právo, které může mít tři roviny – právo mít důstojné zacházení, právo na důstojnost v životě a nakonec právo důstojné smrti. V tomto případě šlo o potvrzení práva na odmítnutí léčby a povolení přerušování výživy a hydratace slečny, která se nacházela již téměř ve vegetativním stavu.¹⁸⁷

Do křiklavého kontrastu s tímto rozhodnutím však přichází případ Fleming (SC)(n 1),¹⁸⁸ kde Nejvyšší soud odmítl právo nevyléčitelně nemocné irské ženy na asistovanou sebevraždu i přesto, že samotná sebevražda byla dekriminována. Paní Flemingové byla diagnostikována skleróza v posledním stádiu. Byla zcela odkázána na svého partnera, jelikož sama nemohla ani polykat, ovládala ji permanentní bolest a jediný pohyb, kterého byla schopna, byl pohyb hlavou. V odvolání Nejvyššímu soudu argumentovala, že zákaz asistované sebevraždy zasahuje nejen do její tělesné integrity, soukromí, osobní svobody ale také důstojnosti. Nejvyšší soud i přesto souhlas k asistované sebevraždě nedal.¹⁸⁹

Další poněkud kontroverzní případ může představovat rozhodnutí irského Nejvyššího soudu IR 470 (SC), 478–479, kde zaujímá komunitaristický pohled na lidskou důstojnost, když stanoví, že odkazu na důstojnost v preambuli se nemůže jednotlivec dovolávat před uplatněním zájmů společného dobra.¹⁹⁰

Irský realita nám ve svém závěru ukazuje, že i přes nadčasové zakotvení hodnoty lidské důstojnosti v Ústavě je stále její aplikace v judikatuře velmi nekonzistentní. Nejmarkantnější konflikt lze vysledovat v souvislosti s právem na důstojnou smrt, která byla ústředním předmětem v případech Fleming a Re A Ward of Court. V kontextu k rozvoji bioetiky v dnešní době může tato problematika znamenat vážnou výzvu a to nejen pro irskou judikaturu.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Fleming (HC)(n 22) 24.

¹⁸⁹ Duff, April, Dying with Dignity: The Role of Dignity in the Irish Constitution and its Implications for the Prohibition of Assisted Suicide (March 19, 2021). UCD Working Papers in Law, Criminology & Socio-Legal Studies Research Paper No. 8/2021, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3808055> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3808055>

¹⁹⁰ Srov. O'Mahony, Conor, The Dignity of the Individual in Irish Constitutional Law. Dieter Grimm, Alexandra Kemmerer & Christoph Mullers (eds), 2016

6. LIDSKÁ DŮSTOJNOST JAKO ESENCE LIDSKÝCH PRÁV

V závěrečné části práce se pokusím o obhájení zachování pojetí lidské důstojnosti jako podstatné hodnoty lidských práv. Důkazy, které předkládám, budu čerpat z úvah, poznatků a závěrů předešlých kapitol. Domnívám se, že v současné době je důstojnost vystavena kritickým názorům o její obsahové prázdnotě, obtížnosti jejího uchopení a aplikace. K polemice jsem si vybral jednoho z nejvlivnějších myslitelů současnosti Stevena Pinkera. Ten ve své práci „Stupidity of Dignity“¹⁹¹ dospěl k formulaci tří slabín ideje důstojnosti v kontextu bioetiky: relativnost, nahraditelnost a politická, resp. náboženská škodlivost.¹⁹² Podobně kritický názor vyjadřuje i profesorka bioetiky Ruth Macklin, když zastává názor, že bioetika si vystačí s principem osobní svobody.

Jakmile rozpoznáme podstatu osobní svobody, lidská důstojnost jako princip je dle Macklin poté už nadbytečným.¹⁹³ Snahou této kapitoly je tedy nejen odrazit tyto námítky, ale vyzdvihnout a poměřit tíhu lidské důstojnosti, která se projevuje v případech sebemenších zásahů do podstaty lidských práv.

6.1 RELATIVNOST JAKO SLABINA DŮSTOJNOSTI?

Pinkerova kritika relativnosti lidské důstojnosti poukazuje na měnící se projevy lidské důstojnosti v závislosti na čase, místě a úhlu pohledu pozorovatele. Tyto skutečnosti, přiznávám, jsem zmínil již v počátcích své práce a nelze rozporovat, že uchopení lidské důstojnosti se od antických dobá významně proměnilo. Časová osa, po které jsem se při vývoji tohoto pojmu pohyboval, představovala více než 2500 let a nabídla nespočet přístupů a teorií. Domnívám se že, relativita lidské důstojnosti není její slabinou, nýbrž nezbytnou charakteristikou

¹⁹¹ PINKER, Steven. The Stupidity of Dignity: Conservative bioethics' latest, most dangerous ploy. *The New Republic* [online]. 2008 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/64674/the-stupidity-dignity>

¹⁹² Hapla Martin, Důstojnost a lidská práva: užitečné spojení, nebo účelová fráze? Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings WEYRŮV DEN PRÁVNÍ TEORIE, 1. vydání, 2015 ISBN 978-80-210-8001-0

¹⁹³ Macklin, Ruth. “Dignity is a useless concept.” *BMJ (Clinical research ed.)* vol. 327,7429 (2003): 1419-20. doi:10.1136/bmj.327.7429.1419

pro to, aby si jako taková prodrala cestu dlouhou a trnitou historií. Je nezpochybnitelné, že tak jako se měnily hodnoty lidské společnosti v čase, stejně tak se tomu musely adaptovat řády, které tyto společnosti utvářely. Relativita důstojnosti se paradoxně stala pevným bodem při přijímání Všeobecné deklarace lidských práv. Důkazem je článek 22 Všeobecné deklarace lidských práv, kde stojí: „*Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k JEHO DŮSTOJNOSTI a svobodnému rozvoji jeho důstojnosti.*“¹⁹⁴

Skutečnost, že hospodářský, sociální a kulturní rozměr je v každé společnosti na jiné úrovni, se odráží i ve vztahu k důstojnosti, přičemž je v každé společnosti potřeba do té či oné oblasti investovat odlišně v závislosti na hodnotách dané kultury. Příkladem mohou být obyvatelé rozvojových zemí, kteří sice žijí na poměry vyspělých zemí v nouzi a v poměru s nimi nedůstojně například v souvislosti se sociálním zabezpečením, ovšem právě relativita podmiňuje tuto úroveň důstojnosti vztahovat k úrovni žití v konkrétním čase a místě, nikoliv jako k předem definované absolutní konstantě. Podle mého názoru tak dochází k relativizaci lidské důstojnosti v přístupu k člověku, ať už se jedná o různé etnické skupiny, či odlišnou náboženskou víru. Tyto závěry o relativnosti lidské důstojnosti však zároveň nevylučují její absolutní pojetí, která je její druhou stranou. Toto absolutní pojetí zaručuje minimální standardy lidského bytí, které nemůže být dále poníženo na pouhý objekt a ochrana lidské důstojnosti představuje nejvyšší a nejobecnější účel práva.¹⁹⁵ Na rozdíl od relativní důstojnosti se tak jedná o konstantní veličinu, která nemůže být lidské bytosti odepřena. „*Právě tato její komplexnost, kterou mohou někteří vidět jako nevýhodu, je v očích ústavních právníků viděna jako nezbytnost a výhoda, která ji pomáhá naplnit její účel v měnící se společnosti.*“¹⁹⁶

¹⁹⁴ Článek 22 Všeobecné deklarace lidských práv, New York, 1948, Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

¹⁹⁵ *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506. str. 283.

¹⁹⁶ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1. str 11. (vlastní překlad).

6.2 DŮSTOJNOST JAKO NAHRADITELNÁ ESENCE?

Kritika o nahraditelnosti principu důstojnosti je- domnívám se- zdárně odražena rozhodnutím Spolkového ústavního soudu v případě Peep Show. Ten v jistém smyslu vyloučil omezení, či nahrazení lidské důstojnosti materiálním protiplněním a shledal takovéto jednání jako zásah do lidské důstojnosti. Abych tento argument podpořil i judikaturou českých soudů, zmiňuji rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, č.j 1 As 46/2013 – 44 ve věci regulace reklamy. Reklama v tomto případě byla zprostředkována skrze příslušníky romské menšiny, kteří byli dobrovolně vyzváni k obléknutí triček, které obsahovaly slogan „Měl jsem se líp učit!“. Takto oblečení vykonávali výkopové práce, přičemž jako odměnu dostali piva a cigarety. Stejně tak, jako tomu bylo v případě Peep Show, soud zde nezohledňoval fakt, že aktivní činnost na této reklamě byla dobrovolná a jejich volbou a shledal danou reklamu jako diskriminaci romského etnika a snížení lidské důstojnosti.¹⁹⁷

Za podpory uvedených příkladů shledávám důstojnost jako nenahraditelný aspekt lidských práv, který v těchto konkrétních případech zafungoval jako pojistka, kdy navzdory svobodné volbě osob byla zároveň degradována jejich elementární podstata lidství. Svým způsobem zde tedy můžeme sledovat paralelu mezi oběma soudy, které si jsou vědomy objektivní hodnoty lidské důstojnosti a její neomezenosti a nenahraditelnosti.

6.3 ŠKODLIVOST DŮSTOJNOSTI PRO KONCEPT LIDSKÝCH PRÁV?

Za nejzávažnější útok na lidskou důstojnost považuji konstatování o škodlivosti jejího vtělení do základních práv. Steven Pinker odpovídá na otázku Jeana Bethke Elsthaina : „Vzešlo kdy něco dobrého z popírání lidské důstojnosti?“ důrazně ANO. Jako argument poté předkládá samozvané vládce, ovládající masy lidí skrze okázalé projevy důstojnosti. Jako další příklad uvádí, že politické a náboženské restriktce jsou často obhajovány právě obranou důstojnosti státu, vůdce či víry, kdy konkrétně zmiňuje školského učitele, který byl v Sudánu zbičován a

¹⁹⁷ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Lidská důstojnost - právně teoretická a filozofická perspektiva: Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-75-02-412-1.str 147.

nechán napospas veřejnému lynči jen proto, že jeho třída pojmenovala plyšového medvěda Mohammedem.¹⁹⁸

Kritika důstojnosti a její škodlivosti však nepřichází pouze z pera Stevena Pinkera, ale objevuje se již jako tradiční zpochybňování užitečnosti aplikace této hodnoty. Kritici poukazují právě na její limitační vlastnosti vůči jiným ústavním právům. To se nejvíce projevuje v těch právních rádech, kde lidská důstojnost zaujímá pouze absolutní ústavní právo a je natolik silná, že v podstatě převáží nad jakýmkoliv ústavním právem a vytváří tak potencionální disproporci. Toto pojetí převládá převážně ve Spolkové republice Německo.¹⁹⁹

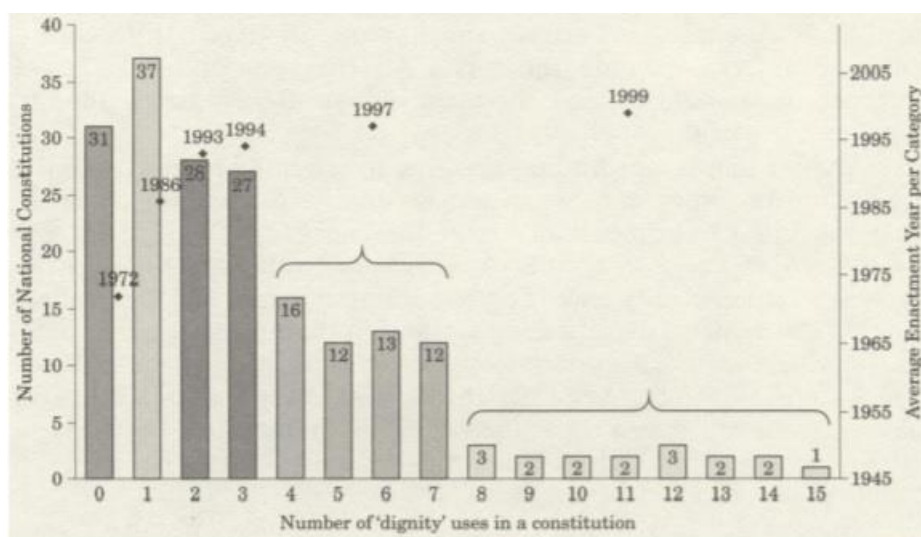
Aahron Barak považuje danou kritiku za oprávněnou, nicméně připomíná, že takto silné a absolutní pojetí lidské důstojnosti lze spatřit pouze v německém Základním zákonu, přičemž drtivá většina ústav toto pojetí striktně nenásleduje. V jejich rámci se můžeme setkat právě i s relativním právem na lidskou důstojnost, které limitováno být může a jejich limitace je povolená, pokud je proporcionální.²⁰⁰ Do jisté míry se tak zde projevuje již zmíněná výhoda komplexnosti této hodnoty, která byla v první kritice považována za slabinu.

¹⁹⁸ PINKER, Steven. The Stupidity of Dignity: Conservative bioethics' latest, most dangerous ploy. *The New Republic* [online]. 2008 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/64674/the-stupidity-dignity>

¹⁹⁹ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1. str 11.

²⁰⁰ Tamtéž.

Při úvahách nad problematikou lidské důstojnosti lze snadno dospět do slepé uličky. Příčinou může být - domnívám se - v kontextu tvrzení Jeremy Waldrona: „definiční nepořádek v přístupu k tomuto pojmu.“²⁰¹ Tento definiční nepořádek se mi rovněž leckdy jevil jako škodlivý, především v různých přístupech jednotlivých soudů. Stejně tak je pravdou, že počty různých výkladů lidské důstojnosti, především ve 20. a 21. století, nabývají na počtu a onen definiční nepořádek se jen zvětšuje. Velkou roli zde bezpochyby sehrály válečné konflikty a vznik mezinárodních dokumentů, zakotvující tuto hodnotu po druhé světové válce. Mezinárodní dokumenty o lidských právech poté často inspirovaly Ústavy jednotlivých států a důstojnost si tak začala probíjet cestu do širšího povědomí. Realitu vystihující tento trend ilustrativně představuje graf zachycující zakotvení důstojnosti v národních ústavách během let 1945 až 2005.

202

Jeremy Waldron se k obhajobě připojuje, když tento „amorfní“ charakter lidské důstojnosti považuje právě za známku toho, že jsme teprve v počátcích jejího zpracování.²⁰³ Ani zde nebudu rozporovat Pinkerovu kritiku o jejím zneužití v historii, třebaže se domnívám, že argument škodlivosti v tomto případě sehrává roli argumentačního klamu. V tomto kontextu totiž můžeme oponovat škodlivostí i

²⁰¹ Waldron, Jeremy J., "Is Dignity the Foundation of Human Rights?" (2013). New York University Public Law and Legal Theory Working Papers. Paper 374 str. 6.

²⁰² Graf převzat od autorů SHULZTINER, DORON, and GUY E. CARMÍ. "Human Dignity in National Constitutions: Functions, Promises and Dangers." *The American Journal of Comparative Law*, vol. 62, no. 2, 2014, pp. 461–490., www.jstor.org/stable/43668212. Accessed 18 Mar. 2021.

²⁰³ Waldron, Jeremy J., "Is Dignity the Foundation of Human Rights?" (2013). New York University Public Law and Legal Theory Working Papers. Paper 374 str 7.

samotné svobody, která může být za jistých okolností příčinou pošlapávání práv jiných a v konečném důsledku i přivození si újmy sobě samému.²⁰⁴

²⁰⁴ Christopher Kaczor demonstruje tento případ na narkomanech, kteří na základě své vlastní autonomie se sebepoškozují, jak fyzicky tak psychicky a jehož důsledkem je vyloučení ze společnosti. Kaczor, Christopher. *A Defense of Dignity: Creating Life, Destroying Life, and Protecting the Rights of Conscience*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 2013. str 4

7. ZÁVĚR

Kořeny lidská důstojnosti, ač je její vtažení do ústavních dokumentů spíše trendem teprve minulého století, sahají až do dávných dob starověku. V průběhu času se postupně vyčleňují tři nejvýznamnější koncepty lidské důstojnosti, které jsem v práci označil za koncept samostatného základního práva, objektivní ústavní hodnoty a zdroje lidských práv.

Na zásadní všudypřítomnost ideje důstojnosti upozornily především válečné konflikty 20. století a lidská důstojnost jako esenciální princip se dostala do popředí lidskoprávních hodnot. Důstojnost se tak objevila na předních místech mezinárodních dokumentů jako jsou Charta Spojených národů, Všeobecná deklarace lidských práv, Listina základních práv EU a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, odkud ji čerpá i Evropský soud pro lidská práva.

Důstojnost si našla své místo i v Ústavě a Listině základních práv a svobod České republiky a následná judikatura Ústavního soudu ČR několikrát stvrdila její nadpozitivní hodnotu. Tato vlastnost se promítla nejen v průniku této hodnoty napříč jednotlivými lidskými právy, ale i průnikem do zákonné roviny v právním řádu České republiky, kde nejvíce prozařuje v právu občanském, trestním a v právu sociálního zabezpečení.

V komparativní části své práce jsem poukázal na amorfnní charakter lidské důstojnosti, jenž je podmíněn kulturně – historickými aspekty. Nejsilnější pojetí lidské důstojnosti se proto projevilo zejména ve Spolkové republice Německa, jako jednoho z nejvíce poznamenaných států druhou světovou válkou.

V závěrečné části práce jsem se při zodpovídání kritických názorů mířících k lidské důstojnosti zaobíral její relativností, nahraditelností a škodlivostí, přičemž jsem dospěl k názoru, že ač se tyto kritiky jeví do značné míry oprávněné, ve svém důsledku jsou spíše projevem jednostranného uchopení principu důstojnosti a opomenutí jeho dalších elementárních aspektů.

V průběhu práce jsem se několikrát dostal na hranici vztahu důstojnosti a smrti. Domnívám se, že problematika důstojného umírání, paliativní péče či právní aspekty euthanasie v kontextu lidské důstojnosti, by mohla představovat další směr případného rozšíření práce.

Jsem přesvědčen, že počínaje rituálním pohřbíváním až po dnešní právní řád, důstojnost představuje základní esenci, vyčleňující lidské bytosti z animálního světa.

7. RESUMÉ

The core subject of this thesis is the principle of human dignity and its essence in constitutional law. Chapter I poses key questions related to the subject and outlines methods to answer them.

Chapter II deals with the historical background of the notion of dignity and features three summarizing concepts which have had an impact since ancient times up to the present: dignity as an independent basic right, dignity as an objective constitutional value and dignity as a source of human rights.

Chapter III elaborates on these concepts and discusses their incorporation in the Czech legal order, stressing their effect in the sub-constitutional level.

Chapter IV analyses the interpretation and application of the notion of dignity by the Constitutional Court of the Czech Republic, the Court of Justice of the EU and the European Court of Human Rights. Here the judicial practice reveals and discusses not only issues related to the multiple meanings of the notion itself but also the use of the individual concepts and how they are distinguished.

Chapter V explores the theoretical and application framework of dignity in the constitutions and judicatures of Ireland, France and the Federal Republic of Germany and points out the significant influence of historical and cultural aspects.

Chapter VI, the final chapter of the thesis, discusses critical opinions published in Steven Pinker's *Stupidity of Dignity* and defends human dignity as the elementary value of human rights. In the final chapter, the author of the thesis comes to the conclusion that questioning the value of human dignity most often originates from one-sided interpretation of the principle and the failure to consider other elementary parts.

8. POUŽITÉ PRAMENY

8.1 MONOGRAFIE

AKVINSKÝ, Tomáš, ŠPRUNK, Karel, ed. *Tomáš Akvinský o zákonech v Teologické sumě*. Praha: Krystal, 2003. Studium (Křesťanská akademie v Římě). ISBN 80-85929-59-7.

BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. I. Cambridge: England: Cambridge University Press, 2015 Print. ISBN 978-1-107-09023-1.

BAYERTZ, Kurt. *Human Dignity: Philosophical Origin and Scientific Erosion of an Idea*. 1996

BAYERTZ, Kurt, ed. *Sanctity of Life and Human Dignity* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, 1996, 1996, s. 73-90 [cit. 2021-03-27]. Philosophy and Medicine. ISBN 978-94-010-7212-0.

CALDWELL, William. *Schopenhauer's Criticism of Kant.: Mind 16*. Mind, vol. 16, 1891.

FOREJTOVÁ, Monika. *Právní stát ve světle evropských hodnot a ústavních garancí demokracie v mezinárodní perspektivě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018. ISBN 9788026108597.

FRANCOVÁ, Jana, SOCHOREK, Jan, ed. *Lisabonská smlouva: konsolidovaný text Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy*. [Praha]: Úřad vlády České republiky, Odbor informování o evropských záležitostech, c2008. ISBN 978-80-87041-38-3.

GERLOCH, Aleš a Jan WINTR, ed. *Lisabonská smlouva a ústavní pořádek v ČR*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-192-2.

HILL, Thomas E., DUWELL, Marcus, ed. *Kantian Perspectives on the Rational Basis of Human Dignity. The Cambridge Handbook of Human Dignity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, , 215-221 PRINT. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1017/CBO9780511979033.027>

HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

KACZOR, Christopher. *A Defense of Dignity: Creating Life, Destroying Life, and Protecting the Rights of Conscience*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 2013.

KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1990. Filozofické dědictví. ISBN 8020501525.

KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN isbn978-80-7380-261-5.

KMEC Jiří, BOBEK Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012

KRATOCHVÍL, Jan, *Sociální práva v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a Mezinárodním paktu o občanských a politických právech*. Praha: Univerzita Karlova. 2010. 242 s. ISBN: 9788087146385

LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

MCCRUDDEN, Christopher. *Understanding Human Dignity*. I. London, England: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-726582-6.

MCCRUDDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European journal of international law*. 2008, (19.4), 655–724. Dostupné z: doi:10.1093/ejil/chn043

MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Lidská práva. ISBN 9788075521675.

MÜNCH, Ingo von a Andreas von ARNAULD, KUNIG, Philip, ed. *Grundgesetz: Kommentar. Band 1*. 6., neubearb. Aufl. München: C. H. Beck, 2012, xxxvi, 2857 s. ISBN 978-3-406-58141-0.

PICO DELLA MIRANDOLA, Giovanni. *O důstojnosti člověka: De dignitate hominis*. Praha: OIKOYMENH, 2005. Knihovna renesančního myšlení. ISBN 80-7298-164-1.

RACHELS, James. Kantian Theory: The Idea of Human Dignity. *The Elements of Moral Philosophy*. I. Spojené státy, 1986, s. 114-123.

RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. Druhé, opravené vydání. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: OIKOYMENH, 2020. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 9788072982547.

ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Lidská důstojnost - právně teoretická a filozofická perspektiva: Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-75-02-412-1.

ROSEN, Michael. *Dignity: Its history and meaning* [online]. 1. London, England: Harvard University Press, 2012 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674984059>

SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9.

SOBEK, Tomáš a Martin HAPLA. *Filosofie práva*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2020. Iurium handbook series. ISBN 9788076140028.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 8071130419.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. *Právo Evropské unie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7.

Tornau, Christian, "Saint Augustine", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.),

TULLIUS CICERO, Marcus a Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ. *O povinnostech*. I. Praha: Svoboda, 1970.

VEČEŘA, Miloš, Monika STACHOŇOVÁ a Martin HAPLA. Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. 1. vyd. Brno: str. 18.

8.2 ODBORNÉ ČLÁNKY

AKVINSKÝ, Tomáš. *SUMMA THEOLOGIAE* [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.newadvent.org/summa/2001.htm#article2>

DUFF, April, Dying with Dignity: The Role of Dignity in the Irish Constitution and its Implications for the Prohibition of Assisted Suicide (March 19, 2021). UCD Working Papers in Law, Criminology & Socio-Legal Studies Research Paper No. 8/2021, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3808055> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3808055>

BARROSO, Luis Roberto. Here, there and everywhere: Human Dignity in contemporary law and in the transitional discourse. *Boston College International and Comparative Law Review*, 2012.

DRAMANI, Aminu. RELATIVITY OF HUMAN DIGNITY AND THE ROLE OF CULTURAL DIVERSITY IN INTERNATIONAL COOPERATION ON HUMAN RIGHTS. *Global Journal of Management and Business Research* [online]. 2012 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/311544757_RELATIVITY_OF_HUMAN_DIGNITY_AND_THE_ROLE_OF_CULTURAL_DIVERSITY_IN_INTERNATIONAL_COOPERATION_ON_HUMAN_RIGHTS

ELISA, Grimi, ed. *Metaphysics of Human Rights 1948-2018: On the Occasion of the 70th Anniversary of the UDHR*. I. vernonpress, 2019. ISBN 978-1-62273-559-4.

FOREJTOVÁ, Monika. Portál Články Závaznost soudních rozhodnutí – judikatura Evropského soudu pro lidská práva a judikatura Soudního dvora EU. *PRÁVNÍ PROSTOR* [online]. 2017 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/zavaznost-soudnich-rozhodnuti-judikatura-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-a-judikatura-soudniho-dvora-eu>

GÜTTLER, Vojen. K otázce lidských práv tzv.druhé generace a jejich reflex do ústavního práva na lidskou důstojnost, *Právník* 6/2024, 153.

HENNETTE-VAUCHEZ, S. Human dignity in French law. In M. Düwell, J. Braarvig, R. Brownsword, & D. Mieth (Eds.), *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives* (pp. 368-374). Cambridge: Cambridge University Press. 2014.

HILL, Thomas, DUWELL, Marcus, ed. Kantian Perspectives on the Rational Basis of Human Dignity. *The Cambridge Handbook of Human Dignity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.,. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.1017/CBO9780511979033.027](https://doi.org/10.1017/CBO9780511979033.027)

LANNEAU R. Human Dignity in France. In: Becchi P., Mathis K. (eds) *Handbook of Human Dignity in Europe*. Springer, Cham. 2018. https://doi.org/10.1007/978-3-319-27830-8_13-1

MACKLIN, RUTH. “Dignity is a useless concept.” *BMJ (Clinical research ed.)* vol. 327,7429 (2003).

MATHIAS REIMANN, Prurient Interest and Human Dignity: Pornography Regulation in West Germany and the United States, 21 *U. MICH. J. L. REFORM* 201 1988.

MAGDALÉNA SVOBODOVÁ, *Právní rozhledy* 23-24/2017, str. 823.

MOYN, Samuel. WHY IS DIGNITY IN THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS? *Humanity Journal* [online]. Spojené státy americké: University of Pennsylvania Press, 2014 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <http://humanityjournal.org/blog/why-is-dignity-in-the-charter-of-the-united-nations-2/>

O'MAHONY, Conor, *The Dignity of the Individual in Irish Constitutional Law*. Dieter Grimm, Alexandra Kemmerer & Christoph Mullers (eds), 2016.

PINKER, Steven. The Stupidity of Dignity: Conservative bioethics' latest, most dangerous ploy. *The New Republic* [online]. 2008 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/64674/the-stupidity-dignity>.

POPOVIČOVÁ, Darina. Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem. *MUNI Journal*. MUNI PRESS, 2009, (3), 225-230.

SCHROEDER, Doris. Human Rights and Human Dignity: An Appeal to Separate the Conjoined Twins. *Ethical Theory and Moral Practice*. Springer Science and Business Media B.V. 2012, 2012, **15**(3). Dostupné z: doi:10.1007/s10677-011-9326-3

SHULZTINER, DORON, and GUY E. CARMI. "Human Dignity in National Constitutions: Functions, Promises and Dangers." *The American Journal of Comparative Law*, vol. 62, no. 2, 2014, pp. 461–490., www.jstor.org/stable/43668212. Accessed 18 Mar. 2021.

Staffen, Márcio Ricardo and Mher Arshakyan. "The legal development of the notion of human dignity in the constitutional jurisprudence." 2016.

STULÍK, Ondřej. Svoboda, přirozené právo a formalismus: příklad trestu smrti u Jacquese Maritaina. *Central European Journal of Politics* 2. 2016,

TADD, Win a Bayer ANTONY. Dignity in Health and Social Care for Older Europeans: Implications of a European Project. *Aging health*. 2006, (2.5), 771–779. Print. Dostupné z: doi:10.2217/1745509X.2.5.771

WALDRON, Jeremy J., "Is Dignity the Foundation of Human Rights?" 2013. New York University Public Law and Legal Theory Working Papers.

8.3 JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp.zn. ÚS 453/03.

Nález II.ÚS 2268/07 ze dne 29. 2. 2008.

Nález Pl.ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002.

Nález Pl.ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006.

Nález, Pl. ÚS 29/08, Sbírka nálezů a usnesení ÚS, 53/2009,.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1191/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

Nález, sp. zn. Pl. ÚS 3/14. ze dne 20. 12. 2016.

Nález Ústavního soudu ze dne 18.12. 2018, sp. Zn. Pl. ÚS 27/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 15.5.2012, sp. Zn. II. ÚS 171/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 18.8.2009, sp. Zn.I. ÚS 557.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, č.j 1 As 46/2013 – 44

Rozsudek Evropského soudního dvora pro lidská práva v: Habimi a ostatní proti Srbsku, 3.6.2014, stížnost č. 19072/08.

Rozsudek Evropského soudního dvora pro lidská práva ze dne 26. dubna 2016 ve věci č. 10511/10 – Murray proti Nizozemsku.

Rozsudek pléna ESLP ze dne 18. 1. 1978, *Irsko proti Spojenému království*, stížnost č. 5310/71

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8.července 1986 ve věci stížnosti č. 9815/82 Lingens proti Rakousku.

Rozhodnutí irského Nejvyššího soudu ve věci Ward of Court (Withholding Medical Treatment)(No. 2) [1996] 2 IR 79 (SC) 163.

Rozhodnutí irského Nejvyššího soudu IR 470 (SC), 478–479.

Rozhodnutí irského Nejvyššího soudu ve věci: Fleming (SC)(n 1).

BVerwGE 64, 274 „Peep-Show Urteil“.

BVerfGE 45, 187 „Lebenslange Freiheitsstrafe“.

8.4 PRÁVNÍ PŘEDPISY

Ústava České republiky 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Listina základních práv Evropské unie, Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního dvora, In: osn.cz [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948. In: nssoud.cz [online]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/zakony/deklarace_prava.pdf

Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950. In: echr.coe.int [online]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

Constitution of Ireland. 1937 Dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html>

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Dostupné z: <https://www.bundestag.de/gg>

JINÉ

Skutky apoštolů: List Galatským : [český ekumenický překlad Bible ve velkém písmu - Nový zákon]. Praha: Česká biblická společnost, 2009. ISBN 978-80-87287-03-3.

Encyclopædia Britannica [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com>